

SAVONIA

■ OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

MUSISOI SINÄKIN!

Lasten kehitystä tukevia musiikkipainotteisia menetelmiä integroidussa päiväkotiryhmässä

TEKIJÄT: Katja Ikonen
Sami Tissari

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijät Katja Ikonen, Sami Tissari	
Työn nimi Musisoi sinäkin! Lasten kehitystä tukevia musiikkipainotteisia menetelmiä integroidussa päiväkotiryhmässä	
Päiväys	4.5.2018
Sivumäärä/Liitteet	58/1
Ohjaaja Hannele Tams	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppanit Päiväkoti Simpukka	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyö oli toiminnallinen kehittämistyö, jonka tavoitteena oli laajentaa päiväkotia Simpukan integroidun ryhmän musiikkitoimintaa. Käytännön toteutuksena ohjattiin seitsemän musiikkituokiota, jotka suunniteltiin tukemaan lasten puheen ja motorian kehitystä. Musiikkituokioiden pohjalta koottiin ohjaajan opas, joita ryhmän lastentarhanopettajat voivat jatkossa hyödyntää.</p> <p>Tuokiota toteutettiin päiväkodissa tammi-helmikuussa 2018, ja niitä oli yhteensä seitsemän. Jokaisella tuokiolla keskityttiin yhden kehityksen osa-alueen tukemiseen. Kahdella ensimmäisellä kerralla keskityttiin motorian tukemiseen musiikin keinoin. Puheen kehitystä tuettiin kahdella seuraavalla toimintakerralla. Kahdella viimeisellä kerralla motorian ja puheen tukeminen yhdistettiin. Kaikkien tuokioiden pohjalta koottiin toimintavinkit, jotka jätettiin päiväkodin käyttöön.</p> <p>Ohjaajan oppaaseen sisällytettiin kaikki päiväkodilla pidetyt tuokiota. Ohjeistuksessa esiteltiin tuokion rakenne, sen sisältö ja toiminnan ohjeistus sekä tarvittavat materiaalit ja välineet. Ohjeistukseen lisättiin myös variaatioita ja vinkkejä, jotka huomattiin käytännössä toimiviksi.</p> <p>Musiikkituokioiden toiminnot ja harjoitteet koettiin Simpukan integroidussa ryhmässä hyödyllisiksi ja jo olemassa olevia menetelmiä täydentäviksi. Ohjaajan opas annettiin päiväkodille ja he voivat käyttää harjoitteita jatkossa omissa päivittäisissä toiminnoissaan. Näillä harjoitteilla voidaan mahdollisesti tukea lasten puheen ja motorian kehitystä, mikäli niitä käytetään säännöllisesti. Ohjaajan opasta voi hyödyntää musiikkihetkissä myös lasten kanssa, joilla ei ole tuen tarvetta.</p>	
Avainsanat musiikkikasvatus, kielellinen kehitys, motorinen kehitys	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Katja Ikonen, Sami Tissari			
Title of Thesis You make music too! Supporting children's growth in integrated day care group with musical exercises			
Date	4.5.2018	Pages/Appendices	58/1
Supervisor(s) Hannele Tams			
Client Organisation /Partners Day care center Simpukka			
<p>Abstract</p> <p>The thesis was a functional development work aimed at expand the musical activities of the day care center Simpukka's integrated group. Seven musical activities were guided in practical implementation and those activities were designed to support children's speech and motor development. Based on these musical exercises, a set of useful tips were gathered that the group's kindergartenteachers can use in the future.</p> <p>In January-February 2018, there were a total of seven activity sessions in the daycare center. All these sessions were focused on supporting one area of children's development. The first two sessions were focused on supporting children's motoric development with music. The development of speech was supported by two following sessions. In the last two sessions, the support for the motoric and speech were combined. On the basis of all the activities, a lot of musical exercise tips were gathered which were left to the day care center.</p> <p>All these musical exercises kept in kindergarten were included in a musical activity guidebook. The guidebook introduces each activitys session's structure, content and practical instructions, as well as the materials and tools needed. Variations and tips to the sessions were also added to the guide, which were found to work well in practice.</p> <p>These musical exercises were considered useful in the Simpukka's integrated group and these exercises were felt to complement and fit in to already existing methods. Exercise tips were given to day care center and they can continue to use these exercises in their daily activities. These exercises may potentially support children's speech and motoric development, if used regularly. Activity tips and exercises can also be used in musical events with children who do not have the need for any special support.</p>			
Keywords Music education, Speech development, Motorical development			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	MUSIIKKIKASVATUS PÄIVÄKODISSA	7
2.1	Musiikkikasvatuksen elinikäiset jäljet.....	8
2.2	Lasten luova toiminta	8
3	MUSIIKKI LAPSEN KEHITYKSEN TUKENA	10
4	KIELELLISEN JA MOTORISEN KEHITYKSEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	12
4.1	Erytisen tuen tarpeen määrittely ja arviointi.....	13
4.2	Kielellisen kehityksen tukeminen.....	14
4.3	Motorisen kehityksen tukeminen.....	15
5	MUSIIKKITUOKIOIDEN TOTEUTUS JA TOIMINNAN KUVAUS	18
5.1	Musiikkituokioiden pedagogiset ratkaisut	20
5.2	Musiikkituokioiden kuvaus.....	21
5.2.1	1. musiikkituokio: Alkusoitto	23
5.2.2	2. musiikkituokio: Rytmikkäät eläimet.....	24
5.2.3	3. musiikkituokio: Talven löytäminen.....	26
5.2.4	4. musiikkituokio: Mielikuvamatka	29
5.2.5	5. musiikkituokio: Loruja ja rumpuja	31
5.2.6	6. ja 7. musiikkituokio: Maalaavat loruilijat.....	33
6	OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS.....	35
7	POHDINTA	37
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	39
	LIITE 1: MUSISOI SINÄKIN – OHJAAJAN OPAS.....	42

1 JOHDANTO

“Everything we do is music.”

– John Cage

Taidekasvatus on tärkeä osa varhaiskasvatusta. Musiikillisten menetelmien kautta lapset saavat erilaisia kokemuksia ja niiden avulla voidaan vahvistaa jo opittuja taitoja sekä opetella uusia. Musiikin keinoin lapsia kannustetaan esimerkiksi käyttämään mielikuvitusta ja ilmaisemaan erilaisia tunteita sekä itseään. Ryhmässä toimiessaan lapset oppivat myös yhteistyötaitoja ja he saavat yhdessä onnistumisen kokemuksia. (Opetushallitus 2016, 42.)

Kodály'n musiikkikasvatusfilosofian mukaan jokaiselle lapselle tulee antaa mahdollisuus kehitystason mukaiseen musiikkikasvatukseen. Musiikkia käytetään lähes kaikissa päiväkodeissa vaihtelevissa määrin, mutta monissa paikoissa toiminta rajoittuu ainoastaan laulamiseen ja yksinkertaisimpien soittimien käyttöön. Erilaisia menetelmiä voidaan soveltaa laajasti eri ryhmien käyttöön. Musiikki auttaa kehittämään lasten luovuutta, hienomotoriikkaa ja kehontuntemusta sekä tunne-elämän kehitystä. Musiikkikasvatusta voidaan käyttää kaikissa arjen toiminnoissa. Yleisimpiä menetelmiä ovat loruaminen, laulaminen, liikkuminen, soittaminen, kuuntelu, maalaaminen ja draama. Lapset haluavat osallistua musisointiin, kunhan aikuinen herättää kiinnostuksen musiikkia kohtaan. (Ruokonen 2006, 13; 2016, 124.)

Ylen artikkelin mukaan nykyään noin kahdellakymmenellä prosentilla lapsista on jonkintasoista pulmaa puheen kehityksessä. Perheet saavat nykyisin melko nopeasti lähetteen puheterapeutille, jonne ohjautuu yhä nuorempia lapsia. Kasvaneet asiakasmäärät puheterapeuteilla näyttävät ennaltaehkäisevän työn tehokkuuden. (Terävä 2018.) Myös sosiaalisella medially on vaikutusta puheen kehityksen hidastumiseen. Sosiaalisen median käytön vuoksi ihmisten välinen vuorovaikutus on vähentynyt huomattavasti. Tämä vaikuttaa siihen, että normaalit puhetilanteet arjessa jäävät vähemmälle kuin aikaisemmin. (Marttala 2015.)

Opinnäytetyömme aiheeksi valikoitui musiikkipainotteisten menetelmien käyttö integroidussa päiväkotiryhmässä. Toimeksiantajaksi saimme iisalmelaisen päiväkoti Simpukan ja siellä toimivan integroidun ryhmän Helmisimpukat. Tavoitteenamme on kehittää monipuolisempia, luovempia ja osallistavampia musiikillisia menetelmiä jo olemassa olevien menetelmien rinnalle, joita toimeksiantajamme voisi jatkossa hyödyntää omassa päivittäisessä toiminnassaan. Tarkoituksenamme on tarjota toimintavinkkejä päiväkodin henkilökunnalle perinteisten musiikillisten menetelmien rinnalle, joilla he voivat monipuolistaa toimintaansa. Välillisenä tavoitteena on uudenlaisten menetelmien avulla innostaa ja kannustaa lapsia löytämään oma luovuutensa. Simpukan toiveena oli, että tuottaisimme musiikillisista menetelmistä ohjaajan oppaan. Menetelmissä painotetaan kielellisten ja motoristen taitojen tukemista. Päädyimme toteuttamaan työmme integroituun päiväkotiryhmään, koska erityistä tukea tarvitsevien lasten parissa työskentely kiinnostaa kumpaakin. Käytettävät menetelmät pyritään soveltamaan sopivaksi tällaiselle päiväkotiryhmälle.

Valitsimme aiheen kummankin harrastuksen pohjalta. Olemme kumpikin harrastaneet musiikkia josakin määrin ja haluamme päästä hyödyntämään harrastustaamme myös opinnäytetyössä. Musiikki on niin monipuolinen työväline, että sitä pystyy käyttämään ja soveltamaan lähes kaikkien asiakasryhmien kanssa. Halusimme päästä kokeilemaan, miten hyvin tällaiset musiikilliset menetelmät toimivat käytännössä integroidussa ryhmässä. Tarkoituksenamme on myös innostaa lapsia oman musiikillisuuden löytämiseen, käyttöön ja luomiseen.

2 MUSIIKKIKASVATUS PÄIVÄKODISSA

Kun puhutaan musiikista, se yleensä mielletään lauluksi tai soittamiseksi. Monelle mieleen nousee myös mahdollisesti joku bändi tai orkesteri, joka kuuluu omiin suosikkeihin. Yhtenä kriteerinä musiikille on pidetty ”organisoitua ääntä”. Kyseinen määritelmä ei kuitenkaan riitä kattamaan koko käsitettä, sillä musiikin tuottaminen on hyvin kulttuurisidonnaista. Musiikin voidaan kuitenkin määritellä olevan juuri sitä, mitä kulloisessakin kulttuurissa musiikkina pidetään. Sitä voidaan kuunnella ja tulkita monella tapaa, eli suhtautuminen musiikkiin vaihtelee yksilöstä riippuen. Yksilöllisestä suhtautumisesta musiikkiin voidaan päätellä, että äänet ovat musiikillisen ilmaisun ja musiikillisen ajattelun välikappaleita, jotka jokainen ihminen kokee ja käsittää omalla tavallaan. (Huovinen ja Kuitunen 2008, 9–13.)

Varhaisiässä olevan lapsen musiikillisten tietojen ja taitojen kehittäminen vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lapsen koko persoonallisuuden kehittymiseen. Kun lapsi saa kokea musiikillisia virikkeitä jo varhain se luo pohjan elinikäiselle prosessille, johon jättävät jälkensä varhaisiässä koetut musiikilliset elämykset. Musiikkikasvatuksen pääasiallinen tarkoitus on herättää lapsessa kiinnostus musiikkia kohtaan. Samalla voidaan edistää kokonaisvaltaista kasvua ja oppimista, kun käytetään lapsille sopivia toimintamenetelmiä. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen ja Mäkinen 1993, 9.)

Niin lapset kuin muutkin ihmiset kokevat musiikin yksilöllisellä tavalla sekä myös omalla kulttuurihistoriallisella tavallaan. Ihmisen oma suhde musiikkiin on vuorovaikutuksellinen dialogi, jota voidaan verrata ihmissuhteeseen: negatiivinen asennoituminen rasittaa sitä ja positiivinen asenne auttaa kehittymään. Varsinkin lasten kanssa työskennellessä ohjaajan rooli on tärkeässä asemassa ja ohjaaja voi paljolti vaikuttaa siihen, kumpaanko asennoitumisen suuntaan musiikkikasvatuksellaan ja esimerkiksi ohjaa lasta. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 18.) Luova toiminta on pienille lapsille spontaania, eivätkä he erottele sitä normaalista arjesta. Pelko kritiikistä ei rajoita lasten luovaa toimintaa, kuten monilla aikuisilla. (Economidou Stavrou, Chrysostomou ja Socratous 2011, 4.)

Yksilö kokee tilanteet aina omalla tavallaan ja musiikkikasvatuksen vaikutukset sitoutuvat näihin kokemuksiin. Päiväkodissa musiikkikasvatusta käytettäessä musiikki luo raamit vuorovaikutukselle, johon osallistujat pääsevät vaikuttamaan. Lapsen musiikkiharrastuksen pysyvyyteen on ensimmäisellä työntekijän tai ohjaajan vetämällä tilanteella suuri vaikutus. Samoin kuin tilanteen ohjaajan asenteella ja suhtautumisella lapseen ja musiikkiin. Kun lapsi saa ensimmäisistä kerroista lähtien positiivisia kokemuksia, vaikuttavat nämä kokemukset siihen, miten pitkään lapsi mahdollisesti harrastaa musiikkia tai miten suuri osa musiikilla on hänen myöhemmässä elämässään. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 18.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että sellaiset ohjaajat, joilla on jo valmiiksi paljon tietoa musiikista, käyttävät sitä enemmän myös päivittäisissä toiminnoissa. Ohjaajat, joilla on vähemmän musiikillista osaamista, eivät puolestaan käytä musiikillisia menetelmiä kovin usein. (Bolduc ja Evrard 2017, 2.)

2.1 Musiikkikasvatuksen elinikäiset jäljet

Päiväkoti-ikäisille tarjottavan musiikkikasvatuksen tarkoituksena on antaa lapsille musiikillisia elämyksiä, valmiuksia ja taitoja. Lisäksi tavoitteena on antaa virikkeitä pysyvän musiikkiharrastuksen syntymiseen. (Varhaisiän musiikinopettajat ry 2007.) Kun musiikkikasvatuksesta saadaan kehitettyä ympäristölleen sopiva toimintamenetelmä, se voi auttaa rakentamaan koko eliniän kestävän suhteen ja kiinnostuksen musiikkiin. Musiikkikasvatuksen kautta on myös mahdollista käsitellä omia, hyvinkin vaikeita tunteita. Musiikin tuottaminen tai kuunteleminen on ihmisellä kasvua ja hyvinvointia edistävää toimintaa. Musiikkikasvatuksen toimivuuden avaintekijä on välittää ja olla kiinnostunut aidosti siitä, mitä tekee, sillä lapset ovat päteviä havaitsemaan aikuisen kiinnostuksen asiaan. Aikuinen toimii musiikkikasvatuksessakin itse mallina välillä kuunnellen lasta ja välillä antaen lapsen kuunnella. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 17.)

Musiikillinen kokemus jättää ihmiseen aina jäljen, tiedostipa hän sitä tai ei. Ihmisten kyky vastaanottaa musiikkia alkaa monessa tapauksessa jo ennen syntymää ja viimeistään heti syntymän jälkeen. Jo kolmen kuukauden ikäinen sikiö kykenee tavallaan ”kuulemaan” ääniä ja musiikkia. Kohdussa ollessaan sikiö vastaa näihin ärsykkeisiin liikkumalla. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 52.) Nämä samat kyvyt auttavat vastasyntynyttä myös tutustumaan ympäristöönsä. Lapsella on kyky oppia nopeasti tunnistamaan erilaisia ääniä ja niiden voimakkuuksia sekä löytää näille äänille pareja. Äkkiä on syntynyt halu tuottaa itse samanlaisia ääniä, ja tätä kutsutaankin sointiväripareiksi. Äänen perusominaisuuksien tunnistaminen opitaan nopeasti, ja se toimii lähtökohtana musiikillisen kielen hahmottamiseen ja oppimiseen. (Ruokonen 2009, 23.) Ihmisen luovuus saa alkunsa siis heti syntymästä ja onkin osittain ympäristön vaikutusta, millaiseksi se lopulta muotoutuu (Hongisto-Åberg ym. 1993, 16).

Musiikin perusrytmi ja tempo rakentuvat musiikissa olevaan sykkeeseen. Musiikkikasvatuksessa kiinteänä osana kuuluvat laulut, lorut, runot, riimit ja musiikkisadut auttavat lasta kehittämään ja havaitsemaan musiikin sykettä. Kun lapsi tuottaa itse musiikkia, se voi olla niin temmoltaan kuin melodialtaankin hyvinkin laidasta laitaan vaihtelevaa. Varsinkin alle kolmevuotiailla lapsilla tällaiset spontaanit musiikin tuottamiset ovat hyvin tilannesidonnaisia. Äänenkäytön perusteet tulevat lapselle tutuiksi, kun harjoitukset ovat yksinkertaisia ja leikinomaisia. Musiikkiin liittyvät kokemukset tallentuvat lapsilla aivoihin hyvin eri tavoin ja ovat usein myös todella suurpiirteisiä. Lapselle on hyvä tarjota musiikin kanssa paljon toistoja ja harjoituksia joko toisten lasten kanssa tai aikuisen kanssa. Tällä tavoin lapselle kehittyy taito jäsentää ja toistaa kuulemiaan ja itse tekemiään musiikillisia harjoitteita. (Ruokonen 2009, 24.)

2.2 Lasten luova toiminta

Lähes kaikki ihmiset ovat tavalla tai toisella luovia. Luovalla toiminnalla tarkoitetaan jonkin uuden tuotoksen tai teoksen luomista käytettävissä olevista materiaaleista. Toiminnan aikana ihminen keksii ja kehittää uusia ideoita, tekniikoita ja käsitteitä sekä rakentaa uusia yhteyksiä näiden välille. Samalla on mahdollista käsitellä uusia asioita ja löytää järjestystä kaaokseen. Lapsilla luovuus tarkoittaa runsasta mielikuvituksen käyttöä. Päivähoidossa lasten luovuuden kehitystä pyritään tukemaan

ja monipuolistamaan niin leikin kuin taide- ja taitokasvatuksen avulla. Näiden muodostama kokonaisuus mahdollistaa tasapainoisen kehityksen tiedollisen, taidollisen ja tunneälyn osa-alueilla. (Järvinen, Laine ja Hellman-Suominen 2009, 168.)

Luova itseilmaisu liittyy olennaisesti musiikkikasvatukseen ja lapsen yksilölliseen kehitykseen. Sen avulla lapsen on turvallista opetella purkamaan tunteitaan ja rakentaa sosiaalisia vuorovaikutussuhteita. Kun lapselle annetaan mahdollisuus toteuttaa itseään vapaasti ja aikuinen ottaa lapsen esille tulleet tunteet huomioon, syntyy lapsilähtöinen vuorovaikutussuhde. Taiteellisen toimijuuden yksi tärkeimmistä tehtävistä on lapsen sisäisen maailman ilmaisu ja omien kokemusten jakaminen. On tärkeää, että aikuinen on avoin lapsen osoittamille tunteille eikä arvioi niitä. Tämä antaa aikuiselle mahdollisuuden päästä osalliseksi lapsen ajatusmaailmaan. Myös mahdolliset ympäristön asettamat rajoitteet on mahdollista purkaa luovan itseilmaisun keinoin. Vapaa toiminta antaa lapselle kokemuksen luovasta toimijuudesta, joka mahdollistaa myös muiden taiteellisten toimintojen esiintulemisen. (Pääjoki 2016, 114.)

3 MUSIIKKI LAPSEN KEHITYKSEN TUKENA

Musiikkikasvatuksessa käytettävistä menetelmistä on hyötyä eri kehityksen osa-alueilla. Erilaisten laulujen ja lorujen avulla lapselle on luontevaa oppia hahmottamaan esimerkiksi sykettä ja erilaisia rytmityksiä. Laulujen ja lorujen käytöllä voidaan tukea myös lapsen puheen ja kielen kehitystä. Laulaminen ja puhuminen kehittyvät samanaikaisesti. Noin kolmen vuoden iässä lapset osaavat toistaa tutun laulun suunnilleen oikein. Musiikin sanat, melodia ja rytmi muodostuvat tutuista lauluista ja lapsen omista versioista. Yhteiset musiikkitilaisuudet kehittävät ryhmähenkeä ja edesauttavat luomaan positiivista ilmapiiriä. (Ruokonen 2009, 24–26.)

Aivotutkimusten tuloksissa on havaittu, että musiikki on yksi parhaimmista menetelmistä lapsen kehitykselle. Se toimii voimakkaana ärsykkeenä aivoille, ja sitä voidaan käyttää kommunikaation välineenä. Musiikilla on vaikutusta myös kuulojärjestelmän toimintaan. Ennen kouluikää aloitettu musiikkiharrastus kehittää kuulojärjestelmän alueita erityisesti primaarisella kuuloaivokuorella ja aivojen motorisella alueella. Soittamiseen ja musiikin kuunteluun kehittyneet aivot oppivat tehokkaasti haastavia soittotehtäviä ja kuulevat paremmin musiikin yksityiskohtia ja suuria kokonaisuuksia. Kun musiikkiharrastus kehittää aivojen kuulo-, tunto- ja motoristen alueiden rakenteita, on tämä avuksi myös muissa toimissa, joita nämä aivo-alueet kontrolloivat. (Huotilainen ja Putkinen 2008.)

Kokonaisvaltaiseen kehitykseen kuuluvat psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen kehitys. Psyykinen kehitys kuvaa ajattelun ja tunteiden tunnistamisen kehittymistä. Fyysiseen kehitykseen sisältyvät kehon fyysinen kasvu ja motorinen kehitys. Motoristen taitojen harjoittelulla on vaikutusta koko elämän ajan, joten siksi niitä on tärkeä kehittää aktiivisesti. Sosiaalinen kehitys muuttaa ja laajentaa sosiaalisia suhteita. Näistä osa-alueista rakentuu inhimillisen elämän puolet. Kaikki osa-alueet kehittyvät yhtäaikaaisesti, ja niiden tuomat muutokset vaikuttavat toisiinsa. Yhden alueen kehittyminen vaikuttaa edistävästi myös muihin osa-alueisiin. Tätä kutsutaan kokonaisvaltaiseksi ja dynaamiseksi kehitykseksi. (Kronqvist ja Pulkkinen 2007, 29–36.)

Kun musiikkituokioihin yhdistetään liikuntaa tai omaa kehoa käytetään toiminnan rytmittäjänä, saadaan luotua kyky ilmaista musiikin melodiaa ja perusrytmiä. Oma keho voi alkuun käyttää rytmin tuottamisessa, minkä jälkeen samaa voidaan kokeilla erilaisilla soittimilla. Toimintaa voi laajentaa yhdistämällä siihen liikuntaa, jolloin musiikin rytmin voi huomata kävellessä, hyppiessä, marssiessa tai vaikkapa keinuessa. Lapsi tuottaa erilaisia mielikuvia ja liikkumistapoja musiikin tyylistä riippuen. Musiikkiliikunnalla on hyvät mahdollisuudet kehittää lapsen oman kehon tuntemusta ja kokonaisvaltaista käsitystä itsestään. Materiaalina tällaisissa tilanteissa voi käyttää lähes mitä tahansa, millä tilanteita saa elävöitettyä. (Ruokonen 2009, 26.) Musiikin ja liikunnan yhdistäminen antaa mahdollisuuksia hieno- ja karkeamotoristen taitojen kehittämiseen. Musiikkiliikunnan avulla voidaan kehittää esimerkiksi lapsen koordinaatiokykyä, kuuntelutaitoa sekä rytmittäjää. Tällainen musiikkiliikunta auttaa lasta havaitsemaan musiikin rytmejä. (Ruokonen 2016, 127.)

Musiikkikasvatuksella on mahdollista edistää kehontuntemuksen lisäksi myös älyllistä puolta, johon kuuluvat käsitteenmuodostus ja matemaattiset valmiudet. Lapsi oppii kokonaisvaltaisesti, kun äänen

ja musiikin ominaisuuksia ryhdytään tutkimaan. Tällaista tutkimista tapahtuu liikkumisen, tekemisen, mielikuvien sekä havainnoinnin avulla. Musiikkikasvatus tarjoaa elämyksiä, joiden kautta lapsi pystyy oppimaan musiikkiin kuuluvia sääntöjä ja myös niihin liittyviä erilaisia tulkintoja, jotka parantavat monimuotoista kehitystä. (Ruokonen 2009, 27.) Musiikillisten menetelmien avulla psyykkiseen kehitykseen voidaan vaikuttaa esimerkiksi lapsen tunne-elämään ja oppimiskykyyn. Sosiaaliseen kehitykseen vaikuttaa ryhmän yhteinen musisointi, joka kehittää muun muassa toisten kunnioittamista sekä omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistamista ja hyväksymistä. (Kallioinen 2013.)

Sen lisäksi, että lapsi pääsee itse toimimaan, myös musiikin kuuntelu on tärkeä osa musiikkikasvatusta. Musiikkia kuuntelemalla lapsi oppii tutustumaan erilaisiin tunnetiloihin, kun hän oppii tunnistamaan, millaisia tunteita kuunneltava musiikki herättää. Integroiduissa päiväkotiryhmissä musiikkia käytetään ryhmää yhdistävänä toimintamuotona, johon ryhmän jokainen jäsen voi omalla tavallaan osallistua. (Ruokonen 2009, 24–28.)

4 KIELELLISEN JA MOTORISEN KEHITYKSEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Puhekielessä erityisen tuen tarpeen lapseksi käsitetään yleensä vaikeavammaisen lapsi, jonka päivittäisiin toimintoihin tarvittaisiin paljon apua. Tällaisten vaikeavammaisten lasten osuus päivähoitossa on kuitenkin pieni. (Malin ja Heinämäki 2004, 47.) Erityisen tuen tarve ilmenee lapsilla laaja-alaisina oppimisvaikeuksina tai erityisvaikeuksina. Oppimisvaikeudet perustuvat aivojen toimintahäiriöihin, jotka eivät johdu kehitysvammaisuudesta. Laaja-alaisessa oppimisvaikeudessa lapsen oppiminen on hidasta ja oppiminen vaatii paljon työtä. Tällaisen laaja-alaisen oppimisvaikeuden haasteet voivat näkyä esimerkiksi puheen oppimisessa, liikunnassa, kehonhallinnassa ja ajattelun kehityksessä. Erityiset oppimisvaikeudet käsittävät lukihäiriön, matematiikan oppimisvaikeudet, motoriset vaikeudet, tarkkaavaisuus- tai ylivilkkaushäiriöt, kielelliset oppimisvaikeudet ja hahmotusvaikeudet. (Järvinen ym. 2009, 75.)

Varhaiskasvatuslain (1973) mukaan yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on havainnoida lapsessa ilmenevää tuen tarvetta ja järjestää tukea havaittuihin pulmiin tarkoituksenmukaisesti. Järjestettävän tuen muodot vaihtelevat lapsen tilanteesta riippuen. (Varhaiskasvatuslaki 1973, § 2a.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) todetaan, että mikäli lapsen tuen tarve on lyhytaikaista, pulmiin voidaan saada apua yksittäisillä tukitoimilla. Tämä edellyttää sitä, että tuen tarve havaitaan varhaisessa vaiheessa ja tukitoimet aloitetaan mahdollisimman nopeasti. Mikäli tuen tarve on pidempiaikainen, tukitoimien tulisi olla säännöllisesti toteutettavia ja monipuolisia. (Opetushallitus 2016, 54.)

Varhaiskasvatuksen piirissä tarjottava tuki voi olla muodoltaan pedagogista, rakenteellista tai hyvinvointia tukevaa. Pedagogisiin järjestelyihin kuuluvat esimerkiksi erityislastentarhanopettajalta saatava konsultoiva tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden käyttö. Yleisiä pedagogisia tukikeinoja ovat myös erilaisten viittomien ja kuvien käyttö kommunikoinnin tukena. Rakenteelliset järjestelyt liittyvät puolestaan päiväkodin ryhmäkokojen pienentämiseen sekä henkilöstörakenteen uudelleenjärjestelyyn. Hyvinvointia tukevat palvelut järjestetään päivähoitoyksikön ulkopuolelta. Niihin kuuluu esimerkiksi kunnan sosiaali- ja terveyshuollosta saatava asiantuntijaohjaus. Oli lapselle tarjottava tukimuoto rakenteeltaan millaista tahansa, tavoitteena on järjestää tukitoimet osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Ensisijaisesti tuki annetaan lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Tuki voidaan järjestää myös päiväkodin erityisryhmässä, mikäli se on lapsen edun kannalta paras vaihtoehto. Tukitoimia suunniteltaessa päiväkodin henkilöstö tekee tiivistä yhteistyötä lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa. (Opetushallitus 2016, 54.)

Heinämäen (2004) tutkimuksessa on selvinnyt, että varhaiskasvatuspalvelujen työntekijät tarkastelevat erityisen tuen käsitettä hyvin eri näkökulmista. Tutkimuksessa kävi ilmi, että päiväkodin johtajien ajattelussa painottuu lapsilähtöinen näkökulma, ja erityisesti lasten yksilölliset tarpeet otetaan huomioon. Sosiaalijohtajat puolestaan tarkastelevat käsitettä laajemmalla ja yhteiskunnallisemmalla ta-

solla. Erityispäivähoito voidaankin ymmärtää varhaiskasvatuksessa monella tapaa. Siinä voidaan painottaa oppimiskäsitystä, kuntoutusta tai sosiaalityötä. Lapselle sopivia tukimuotoja pohtiessa tärkeintä on huomioida, että ne vastaavat lapsen tarpeisiin. (Heinämäki 2004, 18–19, 241.)

Nykyään varhaiskasvatuksessa erityiskasvatus pyritään järjestämään integroiduissa päivähoitoryhmissä. Pyrkimyksenä on toteuttaa erityiskasvatusta sulautettuna yleisiin varhaiskasvatuspalveluihin. Lapsen sijoittamista integroituun ryhmään voidaan harkita silloin, kun tavallisen päivähoitoryhmän tarjoamat tukitoimet eivät ole riittävät. Integroituihin ryhmiin sijoitetaan sekä tukea tarvitsevia lapsia että vertaislapsia. Vertaislapsilla tarkoitetaan tavallisia lapsia, joilla ei ilmene tuen tarvetta. Integroidun ryhmän lapsimäärä poikkeaa hieman tavallisen päivähoitoryhmän lapsimäärästä. Erityisryhmissä on keskimäärin 3-5 tukea tarvitsevaa lasta, jolloin koko ryhmän suuruus on 12 lasta. Erityiskasvatusta tarvitseva lapsi vähentää ryhmän kokoa yhdellä paikalla tavalliseen ryhmään verrattuna. Joskus erityiskasvatuksen tarve huomioidaan henkilökuntaa lisäämällä, ja joillekin lapsille voidaan myös palkata henkilökohtaisia avustajia. Integroidun ryhmän tarkoituksena on tukea lasten vertaisoppimista. Yhdessä toimiminen saa oppimisen tuntumaan mielekkäämmältä ja motivoivalta verrattuna tilanteeseen, jossa lapsi opettelisi uusia taitoja muusta ryhmästä eriytyttyään. (Viitala 2000, 13–27.)

4.1 Erityisen tuen tarpeen määrittely ja arviointi

Erityisen tuen tarvetta määritellään kehityspsykologisen tiedon perusteella. Siinä otetaan myös huomioon lasten normaali kasvu ja kehitys. Ympäristö vaikuttaa laajentavasti tai supistavasti lapsen kehitykseen, jolloin erityisen tuen tarve tulee nähdä osana kokonaisuutta. Lähtökohtaisesti erityisen tuen tarpeen lapsella on joku normaalisti poikkeava ongelma, johon liittyy tuen tarvetta. Jos lapsella on esimerkiksi selkeä puheenkehityksen viivästyminen, hänelle voidaan tarjota erityistä tukea päivähoitossa. Erityisellä tuella pyritään tukemaan lapsen sosiaalisuutta ja ehkäisemään syrjäytymistä. (Pihlaja 2005, 57–59.)

Kun lapsen erityiskasvatuksen tarvetta arvioidaan, täytyy ottaa huomioon kehityksen eri osa-alueiden lisäksi myös lapsen toimintaympäristö ja kokemukset (Järvinen ym. 2009, 74). Erityisen tuen tarve arvioidaan aina eettisten periaatteiden mukaisesti (Viitala 2006, 38). Vanhemmillä ja kasvattajilla voi olla hyvin erilaiset näkemykset lapsen kehityksen haasteista, sillä kasvattajat näkevät lapsen sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa yleensä useammin kuin vanhemmat. Myös fyysisellä toimintaympäristöllä on oma vaikutuksensa lapsen käyttäytymiseen ja toimintaan. On tärkeää havainnoida lapsen käyttäytymistä eri tilanteissa ja miettiä yhdessä vanhempien kanssa, millaiset tilanteet ovat lapselle helppoja tai millaiset vaikeita. Työntekijän tulee tehdä tuen tarpeen arvioinnit rehellisesti sekä tiedostaen omat ennakoasenteensa. Lisäksi työntekijän olisi hyvä huomioida lapsen voimavarat ja kirjoittaa ne myös muistiin. Lapsen voimavaroja voivat olla esimerkiksi kiinnostus musiikkia kohtaan, ruuan maistuminen, mielikuvituksen runsaus sekä tunteiden ilmaisu. Kun ollaan tekemisissä erityistukea tarvitsevan lapsen kanssa, myönteinen vuorovaikutus näkyy toiminnassa, sanava-

linnoissa, eleissä, ilmeissä ja äänensävyssä. Kasvattajan on tärkeää oppia tuntemaan lapsi persoonana, yksilönä ja lapsena eikä vammaisena, pitkäaikaissairaana tai häiriikkönä. (Järvinen ym. 2009, 74–75.)

4.2 Kielellisen kehityksen tukeminen

Kun lapsella on haasteita kommunikoida puheen välityksellä tai hän ei pysty käyttämään kieltä väliinään uuden oppimisessa, voidaan puhua kielellisen kehityksen viivästymästä. Mikäli puheessa ilmevät haasteet eivät johdu neurologisista tekijöistä tai kehitysvammasta, kyseessä on yleensä kielellinen erityisvaikeus. (Kunnari ja Leinonen 2011, 147.) Käytännössä kielellisen kehityksen haasteet voivat tulla esille esimerkiksi artikulaatio- ja äännevirheinä. Osa äänneistä voi vääristyä tai puuttua kokonaan lapsen puheesta. Puheen sujuvuuden häiriö näkyy puolestaan änkytyksenä. Tällöin lapsen puhe on hidasta, sillä hänellä on vaikeuksia suun motorikan hallinnassa. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen ja Kurvinen 2007, 278–279.) Usein kielellisiin pulmiin liittyy myös sosiaalisia tai emotionaalisia haasteita (Korpilahti 2000, 40).

Kielenkehityksen haasteet luokitellaan usein kahteen pääluokkaan, joita ovat viivästynyt kielenkehitys ja poikkeava kielenkehitys. Viivästyneellä kielenkehityksellä tarkoitetaan lapsen kommunikaatio- taitojen kehityksen hitautta ja kielen välityksellä tapahtuvan oppimisen häiriöitä. Poikkeava kielenkehitys puolestaan on erityisvaikeus, johon liittyy kielenkehityksen erityisvaikeutta sekä kehityksellinen dysfasia. Näihin vaikeuksiin liittyy tiettyjä erityispiirteitä, kuten kyvyttömyyttä reagoida ympäristön tuottamiin ääniin, yliherkkyyttä kovien äänten suhteen sekä erilaisten äänten yhdistäminen toisiinsa. (Korpilahti 2000, 44-45.)

Ensimmäiset merkit kielellisen kehityksen haasteista voivat olla havaittavissa jo lapsen ollessa jokel- teluvaiheessa. Mikäli lapsi ei tällöin osoita kiinnostusta aikuisen hänelle osoittamaa puhetta kohtaan, on asiaan hyvä alkaa kiinnittää huomiota. Jos lapsi ei itse tuota puhetta viimeistään kahden vuoden iässä, on syytä alkaa seurata tilannetta tarkemmin. Osalla lapsista puheen kehityksessä voi olla viivästymää, ja he ottavat ikätovereitaan kiinni myöhemmässä vaiheessa. Viivästymä voi johtua keskushermoston kypsymättömyydestä tai psykososiaalisista tekijöistä. Puheterapeutin tutkimuksia lapsi tarvitsee, jos vielä 4-vuotiaana puheen tuottaminen on haastavaa. (Vilén ym. 2007, 279–280.) Kielellisiin pulmiin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on tärkeää. Varhaisen puuttumisen avulla voidaan mahdollisesti ehkäistä muilla kehityksen osa-alueilla ilmeneviä haasteita. Myös- kään kielelliset pulmat eivät pääse etenemään vaikeammiksi, jos niitä aletaan ehkäistä varhain. (Korpilahti 2000, 43.)

Kielellisen kehityksen tukeminen alkaa kuntoutussuunnitelman laatimisella. Suunnitelmaan kirjataan lapsen perustietojen lisäksi kuntoutuksen tavoitteet ja keinot, toteutumisen arviointi sekä yhteistyö- tahot. Keinojen, joita tavoitteiden saavuttamiseksi käytetään, tulisi olla mahdollisimman konkreettisia. (Alijoki 2010, 79.) Esimerkiksi lapsen ja aikuisen väliset yksilölliset vuorovaikutustilanteet ovat tärkeitä kielellisen kehityksen kannalta. Lapsen kuntoutussuunnitelmaan voidaan kirjata päiväkodin arjesta jokin hetki, jolloin lapsi saa olla kahden aikuisen kanssa. Tilanteen tulee olla sellainen, joka

toistuu päivittäin. Jotta päästään haluttuun tavoitteeseen, on ehdottoman tärkeää, että tilanne on rauhallinen. Tällöin lapsi saa harjoitella puhumista aikuisen ohjauksessa ilman ryhmän tuomia suorituspaineita. (Launonen 2011, 252.) Vaikka yksilöllinen ohjaus on tärkeä osa kuntoutusta, lapsia kannustetaan myös ryhmässä puhumiseen. Lapset oppivat puhumista parhaiten ollessaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Esimerkiksi he, joilla on todettu kielellisiä erityisvaikeuksia, voivat kurtuttaa sanavarastoaan vertaislasten kanssa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Aikuisten ja lasten välisissä vuorovaikutustilanteissa käytetään päiväkodeissa usein puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä, kuten kuvia ja erilaisia tukiviittomia. Ohjatessaan lapsia aikuiset käyttävät mahdollisimman kuvailevaa ja yksinkertaista kieltä. Lasten sanavarastoa pyritään lisäämään keskustelemalla heidän kanssaan mahdollisimman paljon. (Opetushallitus 2016, 41.)

Puheterapia on yleisin kuntoutusmuoto kielellisen kehityksen haasteissa. Puheterapeutilta saa apua niin pulmien varhaisessa tunnistamisessa kuin vaikeiden kielellisten haasteiden kuntoutuksessakin. Päivähoidossa oleva lapsi voi saada lähetteen puheterapiaan päiväkodin henkilöstöltä. Joskus myös vanhemmat ottavat itse yhteyttä puheterapeuttiin, mikäli he havaitsevat kielellisen kehityksen haasteet kotona. Usein kielellisiä pulmia tutkiessa otetaan selvää myös siitä, ettei vaikeutta esiinny muilla kehityksen osa-alueilla. Selvitys tehdään psykologisten tai neuropsykologisten tutkimusten avulla. Kotona ja päivähoidossa lapsen kielellistä kehitystä voidaan tukea käyttämällä esimerkiksi kuvia kommunikaation välineenä. Myös eleiden, ilmeiden ja kehonkielen hyödyntäminen on tärkeää. (Vilén ym. 2007, 280.)

Kielellisiä pulmia voidaan ehkäistä myös musiikillisten menetelmien avulla. Erityisesti laulaminen on todettu hyväksi keinoksi puhumisen harjoitteluun. On tärkeää, että aikuinen laulaa lapselle paljon ja sitä yhdistetään myös perushoitotilanteisiin. Kun tietty laulu yhdistetään esimerkiksi ulkovaatteiden pukemistilanteeseen, lapsi alkaa ajan myötä kyseisessä tilanteessa toistaa laulua aikuisen perässä. Se, millaista laulaminen on, liittyy lapsen ikätasoon. Alle kolmivuotiaiden kanssa laulaminen sisältää paljon yksittäisten sanojen toistoa. Tässä ikävaiheessa lapset eivät vielä ymmärrä yhteislaulun merkitystä, vaan jokainen keskittyy tuottamaan ääntä omien kokemustensa mukaan. Laulut syntyvät usein käsillä olevien tilanteiden pohjalta, eli ne voivat liittyä esimerkiksi meneillään olevaan leikkiin. Kolmevuotiaiden lasten laulamissa on jo selkeämmin havaittavissa yhtenäinen melodia ja toisiinsa liittyvät sanat. Laululeikit ja ryhmässä laulaminen alkaa kiinnostaa, ja lapset toistavat myös toisiltaan kuulemiaan lauluja. (Ruokonen 2010, 66–67.)

4.3 Motorisen kehityksen tukeminen

Motoristen taitojen kehittyminen on yhteydessä aistitoimintoihin. Kun ihminen aistii ympäristöään, aivot tuottavat havaintoja aistituista kokemuksista. Tätä prosessia kutsutaan sensoriseksi integraatioksi, jonka seurauksena lapsi oppii hahmottamaan oikeanlaiset liikeradat. Liikeratojen suuruus riippuu siitä, onko kyseessä karkeamotoriikkaan vai hienomotoriikkaan luokiteltava taito. Karkeamotoriikkaan lukeutuvat keholla tuotettavat laajat liikeradat, kuten juokseminen, loikkiminen ja heittäminen. Myös oman kehon hallinta ja hahmottaminen ovat osa karkeamotoriikkaa. Hienomotorisissa

taidoissa puolestaan on kyse yksityiskohtaisemmista käsien ja sormien liikkeistä. (Koivunen ja Lehtinen 2016, 158–159.) Hienomotoristen taitojen kehittyminen on sidoksissa laajempien liikeratojen osaamiseen. Niiden hallitseminen on mahdollista vasta siinä vaiheessa, kun suuret liikeradat ovat tarpeeksi kehittyneet. (Pönkkö ja Sääkslahti 2016, 139.)

Motoriset pulmat ovat kielellisen kehityksen haasteiden ohella yksi yleisimmistä erityistä tukea vaativista osa-alueista. Ne voivat esiintyä lapsella joko osana laajempaa kehityksellistä ongelmaa tai vaihteoisesti yksittäisenä haasteena ilman muita vaikeuksia. (Vilén ym. 2007, 284.) Joillakin lapsilla motorisen kehityksen viivästyminen voi johtua sensorisen integraation häiriöstä. Sillä tarkoitetaan kykenemättömyyttä käsitellä aistien välityksellä saatua tietoa. Lapsi ei kykene yhdistämään saamiaan aistikokemuksia liikkumiseen, ja tästä seuraa motorista kömpelyyttä. (Koivunen ja Lehtinen 2016, 191.) Motorinen kömpelyys onkin yksi yleisimmistä motorisen kehityksen poikkeavuuksista. Tällöin lapsen kehitys poikkeaa niin merkittävästi ympäristön luomista normeista, että siitä aiheutuu haittoja arkielämässä. Esimerkiksi lihasvoimien säätely ja monivaiheisista toiminnoista suoriutuminen tuottavat lapselle haasteita. Myös suoritukset vaihtelevat tasoiltaan huomattavasti tilanteista riippuen. (Ahonen, Viholainen, Cantell ja Rintala 2005, 12.)

Motoriset haasteet ovat usein kytköksissä oppimisvaikeuksiin. Tutkimuksissa on havaittu, että esimerkiksi noin puolella 5-vuotiaista lapsista, joilla on todettu motorisen kehityksen pulmia, esiintyy haasteita myös koulussa menestymisessä. Koulussa motoriset vaikeudet ilmenevät muun muassa kielellisinä pulmina sekä haasteina luku-, kirjoitus- ja laskutaitojen harjoittelussa. Myös käsien koodinaatiokyvyssä ilmenevät vaikeudet ovat yhteydessä lukemisvaikeuksiin. (Vilén ym. 2007, 285.)

Päiväkotien liikuntakasvatuksen tavoitteena on tarjota lapsille monipuolisia liikkumismahdollisuuksia erilaisissa ympäristöissä. Lapset saavat harjoitella motorisia perustaitoja rohkaisevassa ja kannustavassa ilmapiirissä. Osaksi varhaiskasvatuksen liikuntakasvatusta kuuluu myös näiden taitojen arviointi. Esimerkiksi karkeamotorisia taitoja arvioidaan sen perusteella, miten lapsi hallitsee kehitykseen kuuluvat tärkeimmät toiminnot, kuten kävelemisen ja juoksemisen. Arvioinnit suoritetaan toimintakauden alussa ja lopussa. Havainnot kirjataan lyhyesti arviointilomakkeelle, josta ne käydään läpi toimintakauden loppuarvioinnissa. Toimintakauden päätteeksi keskustellaan siitä, miten lapsen taidot ovat kehittyneet ja mitä toimenpiteitä tulevalle kaudella tulee tehdä. (Karvonen 2009, 89–90.)

Mikäli motoriset vaikeudet ovat aikuisen mielestä lapsen kehitystasoon nähden huomattavia, lapselle tarjottavaksi tukimuodoksi voidaan suositella fysioterapeutin tai toimintaterapeutin apua. Fysioterapeutti auttaa pääasiassa liikeratojen kehittämisessä, toimintaterapeutti puolestaan antaa opastusta visumotorisista haasteista selviämiseen. Merkittävin tukikeino motorisista haasteista kärsiville lapsille on erilaiset liikunnalliset harjoitteet. Niiden avulla lapsi oppii hahmottamaan omaa kehoaan ja samalla liikkuu monipuolisesti. Kun liikkumiseen yhdistetään kehon ja aistitoimintojen harjoituksia, tulokset voivat näkyä myös lapsen oppimiskyvyssä. Tämä taas vaikuttaa myönteisesti koulumenestykseen. (Vilén ym. 2007, 285–287.)

Myös musiikkia voidaan käyttää menetelmänä motoristen taitojen tukemisessa. Erilaiset leikit ja laulut ovat lapsille mieluisia, ja niitä voidaanakin liikkumiseen yhdistettynä hyödyntää monipuolisesti motorisia taitoja kehittäessä. Rytmien harjoittelu kehosoittimien avulla vastaa hyvin tätä tarkoitusta. Kehosoittimilla tarkoitetaan sitä, kun lapset taputtavat laulun rytmiä esimerkiksi polkemalla jalalla tahtia lattiaan tai taputtamalla polvia käsillään. Tämän harjoitteen toteuttaminen on helppoa, sillä siihen ei tarvita soittimia. Rytmia tuotetaan soitinten sijaan omalla keholla. Toinen hyvä keino käyttää musiikkia motoristen taitojen tukemisessa on yhdistää se liikkeen tuottamisen kanssa. Lapset voivat esimerkiksi liikkua annetussa tilassa taustalla kuuluvan melodian tai rytmin mukaan. Harjoitteeseen voi sisällyttää myös tarinallisuutta. Aikuinen voi ensiksi lukea sadun, jonka jälkeen alkaa kuulua musiikkia. Musiikin alkaessa soimaan lapset alkavat tuottaa liikettä kuulemansa sadun ja musiikin mukaisesti. Mahdollisuuksia harjoitteisiin on lukuisia, ja aikuinen voi suunnitella niiden toteutuksen lapsiryhmän kehitys- ja osaamistason mukaisesti. (Vilén ym. 2007, 503–507.)

5 MUSIIKKITUOKIOIDEN TOTEUTUS JA TOIMINNAN KUVAUS

Opinnäytetyömme oli toiminnallinen kehittämistyö. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa työelämälle konkreettista hyötyä esimerkiksi jonkilaisen oppaan, ohjeistuksen tai tapahtuman muodossa. Sen tulee perustua työelämästä lähtevään tarpeeseen ja tutkimukselliseen työtöteeseen. (Vilka ja Airaksinen 2003, 9–10.) Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa iisalmelaiselle Simpukan päiväkodille toimintavinkkejä musiikillisten menetelmien käyttöön. Suunnittelimme seitsemän musiikkituokiota, joilla keskityttiin tukemaan lasten motorista ja kielellistä kehitystä. Musiikkituokit suunniteltiin päiväkotia Simpukan integroidulle erityisryhmälle, mutta niitä voidaan sovelletuna ohjata kaikenlaisille lapsiryhmille. Musiikkia hyödynnettiin tavoilla, joita päiväkotia Simpukassa ei aikaisemmin ollut käytetty. Musiikkituokit toteutettiin lapsilähtöisesti siten, että ryhmä pääsi vaikuttamaan sisältöön mahdollisimman paljon.

Kehittämistyömme eteni Jämsän ja Mannisen (2000) kuvaaman tuotekehitysprosessin mukaisesti. Tämän mallin mukaan sosiaali- ja terveysalan tuotteiden suunnittelu ja kehittäminen etenee tuotekehityksen perusvaiheiden mukaisesti. Kehitysprosessiin sisältyy viisi vaihetta. Työstäminen alkaa kehittämistarpeen tunnistamisesta, josta siirrytään ideointivaiheeseen. Kun idea ongelman ratkaisemiseksi on syntynyt, tuotetta aletaan luonnostella. Tämän jälkeen tuote kehitellään ja lopuksi viimeistellään. Prosessin aikana on mahdollista edetä seuraavaan vaiheeseen, vaikka edellinen olisi vielä kesken. Kehitysprosessin tavoitteet ja tulokset määrittyvät aina hankekohtaisesti. (Jämsä ja Manninen 2000, 28.)

Kehitysprosessi alkaa kehittämistarpeen tunnistamisella. Tarkoituksena on kerätä tietoa nykytilanteesta ja siitä, millaiset muutokset palveluissa koetaan tarpeellisiksi. Tavoitteena voi olla joko olemassa olevan palvelun parantaminen tai täysin uudenlaisen tuotteen luominen. (Jämsä ja Manninen 2000, 29–30.) Opinnäytetyössämme kehitysprosessi käynnistyi omasta kiinnostuksestamme aihetta kohtaan. Halusimme suunnitella lapsiryhmälle suunnattuja erilaisia musiikkituokioita, jotka tarjoaisivat vaihtoehdon perinteisille laululeikeille. Tavoitteenamme oli päästä ohjaamaan musiikkituokit integroidulle päiväkotiryhmälle, sillä halusimme selvittää, miten musiikkia voi hyödyntää tukea tarvitsevien lasten ohjauksessa. Tutustuttuamme iisalmelaisten päiväkotien toimintaperiaatteisiin huomasimme alueen integroidun ryhmän toimivan päiväkotia Simpukassa. Päädyimme ottamaan yhteyttä Simpukan integroidun ryhmän lastentarhanopettajiin ja tiedustelimme, olisiko heillä tarvetta tämänkaltaiselle kehittämistyölle. He kiinnostuivat ideastamme, ja sovimme ensimmäisen tapaamisen selvittääksemme, millaisia toiveita heillä oli työtä varten.

Kun kehittämistarve on selvitetty, aletaan etsiä ratkaisuja todettuun ongelmaan. Ideointivaiheessa pohditaan useita erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja, jotka keskittyvät luoviin ongelmanratkaisutapoihin. Ratkaisukeinoista käydään avointa keskustelua, jonka aikana pohditaan, miten esille nousseet keinot vastaisivat kehittämistarvetta. Vaihtoehtojen esittämisen jälkeen mietitään, mikä ideoista on toteuttamiskelpoisin. Myös palautteen keräämisestä voi olla hyötyä sopivaa ratkaisumallia valitessa. (Jämsä ja Manninen 2000, 35.) Ensimmäisessä tapaamisessamme integroidun ryhmän lastentarhan-

opettajien kanssa alkuperäinen ideamme kehittyi hyvin paljon konkreettisempaan suuntaan ja muokautui samalla vastaamaan toimeksiantajan tarvetta. Saimme melko vapaat kädet suunnittelutyöhön. Lastentarhanopettajien toivomuksena oli lähinnä se, että kehittäisimme monipuolisempia musiikkituokioita perinteisten laululeikkien rinnalle. Lisäksi tuokiot tuli heidän mukaansa suunnitella siten, että kaikki voisivat osallistua niihin jollakin tavalla. Näistä lähtökohdista ryhdyimme suunnittelemaan musiikkituokioita. Aloitimme suunnittelutyön keräämällä teoretietoa musiikkikasvatuksesta ja erityisestä tuesta varhaiskasvatuksessa. Perehtyessämme erityisen tuen käsitteeseen pohdimme, tulisiko meidän keskittyä työssämme johonkin tiettyyn kehityksen osa-alueeseen. Otimme tässä vaiheessa yhteyttä Simpukan integroidun ryhmän lastentarhanopettajiin ja tiedustelimme, millaisia haasteita heidän ryhmänsä lapsilla esiintyy eniten. Esiin nousivat motorisen ja kielellisen kehityksen pulmat, joten päätimme keskittyä musiikkituokioissamme näiden taitojen tukemiseen.

Tuotteen luonnostelu alkaa, kun päätös toteutustavasta on tehty. Luonnosteluvaiheessa pohditaan, mitkä tekijät ovat keskeisiä tuotteen suunnittelun ja valmistamisen kannalta. Laadukkaan tuotteen valmistuminen edellyttää sitä, että kaikki hyödynsaajan kannalta tärkeimmät näkökulmat on otettu huomioon. Oleellista on, että tuote vastaa asiakkaan kysyntää. Tämän voi varmistaa esimerkiksi havainnoimalla asiakastilanteita sekä haastatteleamalla hyödynsaajia. Myös aiheesta tehtyihin tutkimuksiin perehtyminen voi auttaa luonnosteluprosessissa. (Jämsä ja Manninen 2000, 43–47.) Kehittämistyössämme suunnittelimme yhteensä seitsemän musiikkituokiota Simpukan integroidulle ryhmälle. Ensimmäinen musiikkituokio oli niin sanottu tutustumiskerta, joka toimi johdatteluna muille ohjaimillemme tuokioille. Kaksi seuraavaa musiikkituokiota suunnittelimme motorista kehitystä tukeviksi. Näistä toinen painottui karkea- ja toinen hienomotoriikkaan. Neljäs ja viides tuokio tarjosivat vinkkejä siihen, miten musiikin avulla voidaan tukea puheen kehitystä. Kuudennella ja seitsemännellä musiikkituokiolla yhdistyivät sekä motorisia että kielellisiä taitoja tukevat menetelmät. Pyrimme koko suunnitteluprosessin ajan ottamaan huomioon lastentarhanopettajien kanssa käydyt keskustelut. Toiveena oli, että jokainen musiikkituokio kestäisi noin puoli tuntia. Otimme käytössä olevan ajan huomioon, kun suunnittelimme tuokioiden rakennetta. Musiikkituokiot pyrittiin suunnittelemaan mahdollisimman lapsilähtöisiksi, ja sisältöä varauduttiin muokkaamaan myös itse tuokioiden aikana.

Luonnosteluvaiheessa tehdyt valinnat ohjaavat tuotteen varsinaista kehittelyä. Ensimmäisenä luodaan pohja valmistuvalle tuotteelle. Kun kokonaisuus alkaa valmistua, testataan sen toimivuus. Testauksen avulla saadaan tietoa siitä, miten tuotetta tulee vielä kehittää. (Jämsä ja Manninen 2000, 54; 85.) Kun olimme suunnitelleet musiikkituokiot, testasimme niitä Simpukan integroidulle ryhmälle. Musiikkituokioiden aikana teimme havaintoja siitä, mitkä osat toimivat ja mitä asioita tulisi vielä kehittää. Jokaisen musiikkituokion jälkeen kirjasimme tekemämme havainnot ylös. Hyödynsimme havaintojamme siinä vaiheessa, kun koostimme tuokioista ohjaajan oppaan. Kirjasimme oppaaseen vaihtoehtoisia toteutustapoja ja vinkkejä siitä, mitä asioita musiikkituokioiden ohjaamisessa tulisi ottaa huomioon.

Kehittelyprosessin päätteeksi tuote viimeistellään testausvaiheesta saatujen kokemusten ja palautteen perusteella. Viimeistelyvaiheessa hiotaan tuotteen yksityiskohtia ja tarkennetaan käyttöohjeistusta. Lopputuloksena syntyy valmis tuote. (Jämsä ja Manninen 2000, 81–85.) Musiikkituokioiden

pohjalta laadimme ohjaajan oppaan, joka sisälsi ohjeistukset kaikista ohjaamistamme musiikkituokiosta. Ohjaajan opas jätettiin Simpukkaan, jotta lastentarhanopettajat pystyvät hyödyntämään sitä jatkossa toiminnassaan.

5.1 Musiikkituokioiden pedagogiset ratkaisut

Leikillä on merkittävä rooli varhaiskasvatuksessa. Se edistää lapsen kehitystä ja oppimista lapselle mielekkäällä tavalla. Leikin aikana lapsi on aktiivinen oppija, joka omaksuu uutta tietoa itse sitä huomaamatta. (Opetushallitus 2016, 38–39.) Leikkiessään lapsi oppii taitoja, jotka ovat arjessa selviytymisen kannalta tarpeellisia (Koivunen ja Lehtinen 2016, 166). Leikkiä käytettiin jossakin muodossa lähes kaikilla musiikkituokiollamme. Koimme, että sen avulla lapset oli helppo motivoida mukaan toimintaan. Jos olisimme esitelleet tuokiota lapsille pedagogisten tavoitteiden pohjalta, he eivät välttämättä olisi ymmärtäneet, mitä odotimme heidän tekevän. Myös osallistumisinnostus olisi saattanut laskea, sillä toiminta olisi tuntunut lasten mielestä tylsältä.

Liikunta ja leikki ovat lapselle ominaisia itseilmaisun muotoja. Niiden välityksellä lapsi pääsee käsittelemään ajatuksiaan sekä kokemaan yhteenkuuluvuutta toisten kanssa. Liikuntaleikeille tyypillistä on erilaisten mielikuvien ja tarinoiden yhdistäminen toisiinsa. (Zimmer 2001, 75.) Tähän lähtökohtaan perustimme motoristen taitojen tukemiseen suunnitellut musiikkituokiot. ”Rytmiikkäät eläimet” -tuokiolla harjoittelimme karkeamotorisia taitoja leikin kautta. Lapset saivat kuvitella olevansa metsäeläimiä, joilla oli meneillään keskitalven juhla. Yksi lapsista soitti musiikkia, jonka tahdissa muut liikkuivat. Lapset heittäytyivät rooleihin ja innostuivat musiikkituokion tarinallisuudesta. Yhdistämällä leikkiä, liikkumista ja musiikkia pääsimme musiikkituokion tavoitteeseen, eli löysimme yhdenlaisen keinon motoristen taitojen tukemiselle.

Rytmi- ja melodiaharjoitukset ovat tärkeitä erityisesti niille lapsille, joilla on haasteita puheen hahmottamisessa. Rytmiharjoitukset auttavat lasta hahmottamaan erilaisia äänteitä ja tavuja. Näiden havaintojen pohjalta alkaa muodostua kokonaisia sanoja ja myöhemmässä vaiheessa myös lauseita. Rytmistä voi harjoitella esimerkiksi musiikkiliikunnallisia menetelmiä hyödyntäen. Loruihin ja lauluihin yhdistetään ensiksi kehotaputuksia ja myöhemmin oikeita soittimia. Oman kehon ja soitinten hyödyntäminen auttaa hahmottamaan sanojen rytmin. Melodiaharjoitukset puolestaan liittyvät puheessa kuultavaan äänenpainon vaihteluun eli intonaatioon. Eritasoisten äänten tunnistaminen on tärkeää kielen oppimisen kannalta. Äänitasojen vaihtelua voi harjoitella laulujen ja lorujen avulla. (Ruokonen 2010, 67–69.) Ensimmäisellä musiikkituokiollamme aloitimme soittamisen ensiksi omalla keholla ja sen jälkeen käytimme oikeita soittimia. Lapset rytmittivät omat nimensä taputtamalla käsiään yhteen. Nimikierroksen jälkeen rytmiharjoituksia jatkettiin oikeilla soittimilla. Viimeisellä musiikkituokiolla puolestaan yhdistimme loruttelua ja soittamista, kun keksimme rytmit aiemmin keksimiimme loruihin.

Lapsilähtöisyyden huomioiminen ja lasten osallistaminen ovat tärkeässä roolissa erityiskasvatuksessa. Tuen tarpeen lapsille asetetaan yksilökohtaiset tavoitteet, joita päivähoitossa ryhdytään to-

teuttamaan. Erityisen tärkeää on huomioida, että jokainen pääsee osallistumaan päiväkodin toimintoihin omien kykyjensä mukaan. Apuvälineiden monipuolistuminen on mahdollistanut sen, että myös lapset, joilla on fyysisiä rajoitteita, pystyvät osallistumaan pedagogisille tuokioille. Apuvälineiden käytön harjoittelu voidaan asettaa myös yhdeksi tavoitteeksi toimintatuokiolle. (From 2010, 67–70.) Musiikkituokioiden suunnittelussa kiinnitimme alusta asti huomiota siihen, että toiminta on mahdollisimman lapsilähtöistä. Suunnittelimme sisällöt siten, että jokainen pääsee osallistumaan toimintaan omien taitojensa mukaan. Motorisia taitoja tukeneilla musiikkituokioilla pyrimme huomioimaan liikuntarajoitteiset lapset siten, että he pääsivät esimerkiksi soittajan rooliin. Osalla ryhmän lapsista oli käytössään puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä, kuten kuvakansioita. Nämä olivat toimivia apuvälineitä ohjaamillamme musiikkituokioilla. Kuvakansioiden avulla lapset pystyivät vastaamaan kysymyksiimme ja kertomaan ajatuksiaan. Lapsilähtöisyys näkyi myös tuokioiden aikataulutuksen suunnittelussa. Kaikki musiikkituokiot suunniteltiin puolituntisiksi, mutta kestoja muutettiin, jos lapset eivät jaksaneet keskittyä niin pitkään.

5.2 Musiikkituokioiden kuvaus

Helmisimpukoiden ryhmässä oli työn toteuttamisen aikaan kirjoilla neljätoista lasta. Työntekijöinä ryhmässä oli kaksi lastentarhanopettajaa, lastenhoitajia oli myös kaksi ja lisäksi yhdellä lapsella oli mukana henkilökohtainen avustaja. Osa musiikkituokiosta pidettiin koko lapsiryhmälle ja osaan musiikkituokioista osallistui pienryhmä. Helmisimpukoiden lastentarhanopettajat päättivät pienryhmiin osallistuvat lapset sillä perusteella kenelle kulloisestakin musiikkituokiosta olisi eniten hyötyä. Lastentarhanopettajien roolina oli toimia lasten havainnoijina ja he avustivat meitä tarvittaessa ryhmän hallinnassa. Henkilökohtainen avustaja kulki oman avustettavansa mukana musiikkituokioilla ja keskittyi tämän lapsen tukemiseen. Koko lapsiryhmälle pidettyihin musiikkituokioihin osallistuivat kaikki ryhmän työntekijät ja pienryhmille pidetyissä musiikkituokioissa mukana oli yksi lastentarhanopettaja sekä henkilökohtainen avustaja.

Meidän oma työnjakomme toteutettiin siten, että kummallekin tulisi suunnilleen saman verran ohjaamista. Toisen ohjatessa toinen meistä keskittyi havainnoimaan lapsia ja tarvittaessa avustamaan toiminnassa. Näiden havaintojen perusteella myös tehtiin muutoksia musiikkituokioiden sisältöihin ja rakenteeseen. Palautetta kerättiin suullisesti jokaisen musiikkituokion jälkeen niin lapsilta, kuin myös työntekijöiltäkin. Henkilökunnalta kysyttiin vapaamuotoista palautetta suullisesti, koska he kertoivat, ettei heillä ole mahdollista tehdä päivän aikaan kirjallista palautetta. Lapsilta palaute kerättiin myös suullisesti ja pyysimme heitä sanomaan kyseisestä musiikkituokiosta, mikä oli mukavinta ja mikä kenties vaikeaa. Nopeasti kerätty suullinen palaute myös auttoi pitämään tuokiot sopivan mittaisina.

Ensimmäiset musiikkituokiot olivat meille aika haasteellisia, koska emme tunteneet lapsiryhmää. Meillä ei ollut käsitystä siitä, kuinka innokkaasti lapset yleensä osallistuvat tuokioille ja millä keinoilla heidät parhaiten motivoidaan mukaan toimintaan. Helmisimpukoiden työntekijöiden rooli oli tässä vaiheessa merkittävä. Saimme työntekijöiden toimintaa havainnoimalla vinkkejä siitä, kuinka tätä ryhmää saa tehokkaimmin hallittua. Ohjasimme suurimman osan musiikkituokiosta pienryhmille, joten näistä havainnoista oli hyötyä ryhmiä muodostaessa. Huomasimme, ketkä lapsista pystyvät

toimimaan yhdessä ja kenet kannattaa laittaa eri ryhmiin musiikkituokioiden ajaksi. Myös lapset jännittivät ensimmäisillä tuokioilla enemmän kuin viimeisillä tuokioilla, koska olimme heille tuntemattomia. Musiikkituokioiden edetessä olimme tulleet ryhmälle melko hyvin tutuiksi ja viimeiset tuokiot olivat rennompia kaikille osapuolille.

Musiikkituokiot olivat rakenteeltaan hieman toisistaan poikkeavia. Osa niistä oli selkeästi kolmivaiheisia kokonaisuuksia, joihin sisältyi aloitus-, toiminta- ja lopetusvaiheet. Joillakin tuokioilla toimintapuolestaan keskittyi yhteen asiaan ilman selkeää vaiheistusta. Tuokion rakenteeseen vaikutti varsinaisen toimintavaiheen kesto. Esimerkiksi ”Rytmiikkäät eläimet” -tuokiolla alkukeskustelu tuki mielestämme selkeästi toimintavaihetta, jossa lasten tuli keksiä talvisen metsän eläimiä ja liikkua niiden tapaan. Mietimme yhdessä alkukeskustelun aikana, millaisia eläimiä metsästä löytyy. Monet keskustelun aikana esiin tulleista eläimistä tulivat lasten mieleen myös siinä vaiheessa, kun aloimme liikkua eri eläinten tavoin. Lapset saivat siis keskustelusta vinkkejä siihen, millaisia eläimiä metsistä löytyy. Eläinten keksiminen olisi voinut olla huomattavasti haastavampaa, jos aloitusvaihe olisi jätetty väliin. Päätimme kyseisen tuokion loppurentoutukseen, jossa kaikki kävivät lattialle makaamaan silmät kiinni. Huoneesta sammutettiin valot, ja taustalla soi rauhallista musiikkia. Aikuiset sivelivät samalla huiveilla lasten käsiä ja jalkoja. Loppurentoutus oli tälle tuokiolle sopiva päätös, sillä se rauhoitti lapset liikkumista ja paljon ääntä sisältäneen toiminnan jälkeen. Tällä tuokiolla kolmivaiheinen toteutus oli siis mielestämme tarpeellinen.

Neljäs musiikkituokiomme ”Mielikuvamatka” oli sisällöltään sellainen, ettei siihen ollut tarpeellista suunnitella erillistä aloitusta ja lopetusta. Musiikkituokio sisälsi paljon oman vuoron odottamista, mikä oli monille ryhmän lapsista haasteellista. Koimme, että lapset hyötyivät musiikkituokiosta eniten, kun sen aikana keskityttiin ainoastaan tarinoiden luomiseen. Pedagogisten tulosten vuoksi oli mielestämme perusteltua, ettei tuokiota toteutettu edellisten tapaan kolmivaiheisena.

Musiikkituokiot suunniteltiin siten, että ensimmäisellä kerralla keskityttiin ryhmään tutustumiseen ja musiikkituokioihin orientoitumiseen. Kaksi seuraavaa tuokiota painoutuivat motorisen kehityksen tukemiseen. Neljännellä ja viidennellä musiikkituokiolla sisältö keskittyi puheen kehityksen tukemiseen. Kaksi viimeistä musiikkituokiota sisälsivät sekä motoriikkaa että puhetta tukevia menetelmiä. Lapsimäärät vaihtelivat tuokioista riippuen. Osa musiikkituokioista pidettiin koko ryhmälle, kun taas joillekin osallistui vain lastentarhanopettajien valitsema pienryhmä. Esimerkiksi molemmat puheen kehitystä tukeneista musiikkituokioista ohjattiin pienryhmille. Lastentarhanopettajat muodostivat näille tuokioille osallistuneet pienryhmät etukäteen. Ryhmien muodostamisen periaatteena oli, että musiikkituokioille osallistuivat lapset, joiden lastentarhanopettajat arvioivat eniten niistä hyötyvän.

5.2.1 1. musiikkituokio: Alkusoitto

Ensimmäisellä musiikkituokiolla tavoitteenamme oli tutustua lapsiryhmään sekä antaa lapsille mahdollisuus erilaisten soitinten kokeiluun ja tutkia eri äänen lähteitä. Tarkoituksenamme oli kuunnella, millaisia ääniä eri soittimista lähtee ja mitä rytmejä niillä voi soittaa. Pehdyimme rytmeihin sekä kehonsoittimien että päiväkodista löytyneiden pienten soittimien avulla. Halusimme myös tarjota lapsille mahdollisuuden luovuuden ja mielikuvituksen käyttöön antamalla heille vapauden keksiä itse rytmejä, jotka muu ryhmä toisti perässä.

Aloitimme ensimmäisen toimintakerran esittäytymällä lapsiryhmälle. Kerroimme, mitä varten olemme päiväkotiin tulleet ja kuinka monta kertaa tulemme siellä vierailemaan. Oman esittäytymisemme jälkeen kävimme lasten nimet läpi leikin kautta. Lapset saivat vuorotellen kertoa oman nimensä, minkä jälkeen tavutimme nimen taputusten avulla. Jokaisen lapsen nimi taputettiin kolme kertaa peräkkäin. Päätimme käydä nimet läpi kaksi kertaa, jolloin ensimmäistä kierrosta oli mahdollista pitää harjoituskierroksena.

Aloituksen jälkeen lapset pääsivät yksitellen valitsemaan itselleen soittimen. Olimme tuoneet soittimet etukäteen päiväkodin saliin. Valittavana oli erilaisia pieniä soittimia, kuten rytmikapuloita ja marakasseja. Kun kaikki olivat löytäneet mieleisensä soittimen, ryhdyimme selvittämään, millaisia ääniä eri soittimista kuuluu. Ensiksi soitimme kaikki yhdessä vaihdellen äänenvoimakkuutta hiljaisesta kovaksi. Sen jälkeen lapset pääsivät soittamaan yksi kerrallaan, jolloin pystyimme kuuntelemaan yksittäisistä soittimista lähteviä ääniä. Kokeilimme myös erilaisia rytmejä ja niiden matkimista. Lapset saivat vuorotellen soittaa jonkin rytmin, jonka muu ryhmä toisti perässä. Jokainen lapsi sai keksiä yhteensä kolme rytmiä.

Päätimme toimintakerran yhteissoittoon, jossa harjoittelimme äänenvoimakkuuksien tunnistamista. Nimesimme yhtyeemme Kakofonia-orkesteriksi. Orkesterin kapellimestaria vaihdettiin siten, että kaikki halukkaat pääsivät vuorotellen eteen johtamaan orkesteria. Kapellimestari ohjasi orkesteria käsien liikkeillä: kun käsi nousi korkealle, orkesterin tuli soittaa lujaa. Käden laskeutuessa lattiaa kohti äänenvoimakkuutta tuli hiljentää. Toimimme itse lasten tukena orkesterin johtamisessa. Tuokio päättyi, kun viimeinen kapellimestari hiljensi orkesterin laskemalla käden alas. Ohjasimme lapset palauttamaan soittimet ja pyysimme heiltä palautetta tuokion onnistumisesta.

Soittimiin tutustuminen toteutettiin luovuutta ja mielikuvitusta harjoittavin menetelmin. Tuokiolle osallistui yhteensä yhdeksän lasta. Ryhmässä toimiminen sujui melko mallikkaasti, joskin parilla lapsella alkoi loppua kohden olla hieman keskittymisvaikeuksia. Emme tunteneet ryhmää ollenkaan etukäteen, ja tämä vaikutti hieman tuokion sujuvuuteen. Joidenkin lasten paikkoja olisi täytynyt miettiä tarkemmin, sillä osalla huomio kiinnittyi enemmän toisiin lapsiin kuin varsinaiseen toimintaan. Ryhmä kuitenkin toimi kokonaisuutena yhdessä hyvin, ja ohjeita kuunneltiin ja seurattiin maltillisesti. Joillekin lapsista ohjeiden noudattaminen ei ollut ollenkaan itsestään selvää, sillä kyseisessä ryhmässä usealla oli pulmia puheen ymmärtämisessä. Ohjeistuksen selkeyteen oli siis kiinnitettävä eri-

tyistä huomiota. Huomasimme, että sanallisen ohjeistuksen tukena oli tarpeellista käyttää havainnollistavia keinoja. Havainnollistaminen tapahtui tällä tuokiolla siten, että näytimme itse esimerkkiä siitä, mitä halusimme lasten tekevän. Tämä oli erityisen tärkeää, sillä pelkät sanalliset ohjeet eivät olisi riittäneet kertomaan lapsille, mitä oli tarkoitus tehdä.

Myös tarkkaavaisuuden kehittyminen vaati ryhmässä paljon. Mallia seuraamalla lapset pystyivät osallistumaan toimintaan ja he seurasivat myös toisiaan hienosti, kun jokainen kävi vuorollaan orkesterinjohtajana. Orkesterinjohtajan seuraaminen oli melko vaativa asia opetella, joten pyrimme kiinnittämään erityistä huomiota tuokion sujuvaan etenemiseen. Aluksi annoimme saman lapsen toimia johtajana liian pitkään, sillä ryhmä ei jaksanut enää keskittyä soittamiseen eikä orkesterinjohtaja jaksanut enää toimia johtajana ohjeistuksen mukaisesti. Tuokion edetessä huomasimme, että keskittymisen ylläpitämisen kannalta oli tärkeää, että johtajan roolia vaihdettiin melko nopealla tahdilla. Meille ohjaajina haastetta toi se, että ryhmä oli täysin tuntematon. Meillä ei ollut tietoa siitä, miten kauan ryhmä jaksaa keskittyä yhteen asiaan ja miten pitkän tuokion heille voi kokonaisuudessaan suunnitella. Tällä tuokiolla jouduimme siis hyvin paljon kokeilemaan, mikä toimii ja mikä ei. Näitä havaintoja hyödynsimme seuraavien toimintakertojen suunnittelussa.

Luovuutta ja mielikuvitustaan lapset pääsivät kehittämään soittamalla itse omaan tahtiinsa, jota muiden oli määrä seurata. Eräälle lapselle tämä tuotti hieman pulmia, mutta työntekijätkin sanoivat, että kyseisen lapsen kohdalla se ei ole mitenkään poikkeuksellista. Soittimet oli otettu Simpukan omasta varastosta, joten ne olivat entuudestaan tuttuja lapsille. Tuokiossa käytettiin kova-matalaparia, jota ryhmässä ei ollut harjoiteltu vähään aikaan.

Lapsilta palaute oli positiivista ja tuokiota seuraamalla myös näki, että he olivat innokkaasti mukana alun jännityksen lauetta. Ryhmässä oli juuri aloittanut uusi lapsi ja hän oli alkuun hieman ujon oloinen, mutta loppua kohden hänkin alkoi osallistua toimintaan enemmän ja enemmän. Työntekijätkin sanoivat, että tällainen tuokio oli kyseiselle lapselle varmasti elämys ja hänet saatiin hienosti otettua mukaan. Meidän rauhallisuutemme ohjaajina sai ryhmän aikuisilta huomiota ja he lähes ihmettelivät sitä. Kehittämiskohteina soittimia olisi voinut nimetä ennen kuin niitä alettiin käyttää. Tätä emme osanneet huomata toiminnan aikana ja annoimmekin soittimet lapsille suoraan kertomatta niistä. Kokonaisuutena tuokio oli kuitenkin onnistunut ja hyppääminen tuntemattoman ryhmän ohjaamiseen meni sujuvasti. Pääpaino on aina lapsille suunnatussa toiminnassa, ja heille tuokio näytti olevan mieluisa.

5.2.2 2. musiikkituokio: Rytmikkäät eläimet

Toisen musiikkituokion päätavoitteena oli lasten motoristen taitojen kehittäminen. Tällä musiikkituokiolla keskityimme karkeamotoriikan hiomiseen. Tavoitteena oli, että lapset oppisivat hahmottamaan omaa kehoaan ja samalla myös hallitsemaan sitä. Tarkoituksena oli myös jatkaa ensimmäiseltä kerralta tuttua rytmien tunnistamista ja seuraamista tuottamalla liikettä taustalla kuuluvan rytmien mukaisesti. Musiikkituokio toteutettiin lapsilähtöisesti, ja lapset pääsivät vaikuttamaan toiminnan kulkuun.

Aloitimme tuokion kokoontumalla Helmisimpukoiden ryhmätilaan. Johdatteluna toimintaan kävimme lasten kanssa keskustelua talveen liittyvistä asioista. Harjoittelimme samalla oman vuoron odottamista, sillä puheenvuoron keskustelussa sai rauhallisesti viittaamalla. Keskustelun tukena käytimme talviaiheista kuvaa, jonka pohjalta pyysimme lapsia kertomaan talvesta. Käyttämässämme kuvassa oli talvinen metsä, jossa näkyi erilaisia metsäneläimiä sekä ihmisiä talvien harrastusten parissa. Kävimme yhdessä läpi, mitä eläimiä talvisessa metsässä on ja mitä talvella voi tehdä. Lapset saivat nimetä eläimiä ja samalla etsiä niitä kuvasta. Talvisista harrastuksista esiin nousivat hiihtäminen ja luistelu, joista kummatkin näkyivät myös käyttämässämme kuvassa. Kyselimme lapsilta samalla, kuinka moni on jo käynyt tänä talvena hiihtämässä tai luistelemassa. Alkuperäisessä suunnitelmassamme tarkoituksenamme oli käydä keskustelua ainoastaan kysymysten pohjalta ilman kuvia. Ennen tuokion aloitusta ajattelimme kuitenkin, että kuva voisi auttaa lapsia hahmottamaan käsiteltävät asiat paremmin ja myös vastausminen olisi helpompaa. Uskoimme myös, että kuvan käyttäminen elävöittäisi tuokiota ja pitäisi samalla lasten mielenkiintoa yllä.

Johdattelevan keskustelun jälkeen siirryimme varsinaiseen toimintaosuuteen. Kuvittelimme olemamme talvisen metsän eläimiä, joilla oli käynnissä keskitalven juhla. Kaikki leikkivät samaa eläintä yhtä aikaa. Yksi juhlijoista soitti taustamusiikkia, jonka tahdissa muut liikkuivat. Olimme valinneet tuokiolle soittimiksi marakassin ja tamburiinin, joista soittaja sai valita itselleen mieluisimman. Soittaja vaihdettiin välillä, ja roolissa vuorottelivat aikuiset ja lapset. Myös eläin vaihtui aina soittajanvaihdoksen yhteydessä. Soittajana toiminut henkilö sai päättää, minkä eläimen rooliin muiden tulisi heittäytyä. Lähes jokainen soittajana ollut henkilö keksi itse jonkin eläimen; muutaman kanssa mietimme yhdessä sopivaa eläintä. Eläinehdotuksia tuli monipuolisesti, ja tuokion aikana eläydyimme muun muassa linnun, ketun, oravan ja karhun rooleihin. Kun eläin oli valittu, soittaja aloitti taustamusiikin soittamisen. Samaan aikaan toiset alkoivat liikkua musiikin tahdissa valitun eläimen lailla. Ohjaajan merkistä soitto loppui ja eläimet jähmettyivät paikoilleen. Vaihdoin soittajaksi toisen lapsen, joka keksi uuden eläimen. Suurin osa lapsista halusi päästä soittajan paikalle, joten juhlia jatkettiin niin kauan, kunnes kaikki olivat päässeet soittamaan. Viimeisen eläimen kohdalla ohjaaja näytti soittajalle merkin siitä, että soittamisen voi lopettaa. Musiikin päätyttyä kaikki saivat käydä lattialle makaamaan. Juhlat päättyivät tähän, ja kuvittelimme eläinten hiljentyvät talviunille.

Kun kaikki olivat rauhoittuneet lattialle, sammutimme huoneesta valot ja laitoimme taustalle soimaan rauhoittavaa musiikkia. Lapset saivat laittaa silmät kiinni ja keskittyä kuuntelemaan musiikkia täydessä hiljaisuudessa. Kun kaikki olivat löytäneet itselleen sopivan paikan, siirryimme loppurentoutukseen. Aikuiset sivelivät jokaisen lapsen selkää ja käsiä huivien avulla. Kaikki makasivat lattialla niin kauan, että aikuiset olivat ehtineet käydä jokaisen lapsen luona. Rentoutuksen jälkeen hiljensimme musiikin, ja lapset saivat nousta lattialta ylös. Lopuksi keräsimme sekä lapsilta että aikuisilta palautteen tuokion onnistumisesta.

Eläinten matkiminen on yleensä helppoa lasten kanssa, sillä lapsilla on jonkinlainen käsitys siitä, miten eläin liikkuu ja mitä se tekee. Päiväkodeissa eläimet ovat myös aina jollain tavalla esillä niin kirjoissa kuin toiminnassakin. Ryhmän lapsista lähes puolella oli pulmia karkeamotoriikan kehityksessä,

joten toiminnan piti olla sisällöltään helppoa. Tällä tehtiin mahdolliseksi kaikkien pääsy osaksi tuokiota. Jokainen lapsista osallistui omalla tavallaan omia vahvuuksiaan hyödyntäen. Karkeamotoriikkaa kehitettiin tuokiolla liikkeen keinoin. Eläinten matkiminen toimi hyvin, koska eläimet liikkuvat hyvin eri tavoin, minkä vuoksi lapset joutuivat tekemään hyvin erilaisia liikkeitä. Eläimiä keksiesämme pyrimme tuomaan esiin mahdollisimman erilaisia eläimiä, jotta liikkeisiin saatiin monipuolisuutta ja kaikkia raajoja käytettiin. Lapset keksivätkin paljon erilaisia eläimiä, ja loppuvaiheessa meidän ei tarvinnut edes auttaa eläinten miettimisessä. Lasten innokkuudesta kertoi erityisesti se, että lähes jokainen halusi päästä ehdottamaan eläintä, jota leikittiin.

Kehotuntemusta saimme lisättyä kyselemällä lapsilta, miten mikäkin eläin liikkuu ja mitä raajoja kulloinkin eläin käyttää liikkumiseen. Liikkuminen yhdistettynä rytmiin oli melko haastavaa ja se vaati aikuiseltakin harjoittelua. Tällä tuokiolla liikkuminen ei mennyt täsmälleen rytmin mukaan, mutta toisaalta sillä ei ollut kovin suurta merkitystä. Ryhmässä ei aiemmin ollut yhdistelty liikuntaa ja musiikkia tällä tavalla, joten menetelmän tuntemattomuus vaikutti varmasti osaltaan musiikkituokion sujuvuuteen. Vuorollaan soittajana ollut lapsi pääsi käyttämään mielikuvitusta ja harjoittamaan käsien motoriikkaa käyttämällä valitsemaansa soitinta. Samalla he myös pääsivät näkemään, miten muut lapset liikkuvat juuri heidän soittamisensa mukaan.

Lapset innostuivat eläinten matkimisesta paljon ja jopa niinkin paljon, että tilanne alkoi lähteä karkaamaan käsistä. Osaltaan tähän vaikutti se, että käytössämme ollut tila oli todella pieni. Alun perin tuokio oli tarkoitus pitää ulkona, mutta kyseisenä päivänä pakkasta oli niin paljon, että toiminta päätettiin siirtää sisätiloihin. Jouduimme olemaan pienessä huoneessa, jossa oli ryhmän lapset ja useita aikuisia. Tähän emme kuitenkaan voineet vaikuttaa sen enempää kuin työntekijätäkään, sillä Simpukan väistötiloissa ei ole mahdollisuutta käyttää kuin niitä tiloja, jotka sattuvat kulloinkin olemaan vapaina. Tällainen liikkumiseen painottuva toiminta pitäisi ehdottomasti päästä pitämään avarassa tilassa. Tilan ahtaus vaikutti myös siihen, että tuokion ilmapiiri oli ajoittain hyvin levoton ja keskittymisen oli lapsille haastavaa. Etukäteisvalmisteluina olimme minimoineet häiritsevät tekijät, eli käänsimme leluhyllyn seinään päin ja sälekaihtimet oli laitettu kiinni. Tilanne saatiin kontrolloitua loppurauhoittumisen aikana, jolloin lähes kaikki lapset hiljentyivät. Työntekijöiden palaute tuokiolta oli positiivista. Tilan ahtauden lisäksi kehitettäväksi asiaksi he nostivat esiin tuokion pituuden. Tuokiota olisi voinut heidän mielestään hieman lyhentää, jolloin keskittyminen olisi säilynyt paremmin. Kokonaisuuksena tuokio oli kuitenkin onnistunut.

5.2.3 3. musiikkituokio: Talven löytäminen

Tällä musiikkituokiolla päätarkoituksena oli tukea hienomotoristen taitojen, käden koordinaatiokyvyn ja kynäotteen kehittymistä. Lisäksi opettelimme myös erilaisten muotojen ja värien tunnistamista. Hienomotoristen taitojen kehittyminen vaatii paljon keskittymistä ja tällainen toiminta ei läheskään aina ole lapsille mieluista, mikä tässäkin tuokiossa näkyi joidenkin kohdalla keskittymisen herpaantumisena.

Kolmannella musiikkituokiolla jatkoimme talvisella teemalla. Edellisen tuokion tapaan myös tällä kertaa keskityimme motoristen taitojen hiomiseen. Alun perin suunnittelimme musiikkituokion koko ryhmälle toteutettavaksi. Edellisen musiikkituokion jälkeen päätimme kuitenkin yhdessä lastentarhanopettajien kanssa ottaa tuokiolle mukaan vain osan lapsista. Tällä ratkaisulla takasimme sekä itsellemme että ryhmälle paremman mahdollisuuden keskittyä itse toimintaan, kun aikaa ei tarvinnut käyttää ryhmän rauhoitteluun. Myös lastentarhanopettajat itse ohjaavat suuren osan toimintatuokiosta pienryhmille, joten tämä oli luonteva ratkaisu myös meille. Pyysimme lastentarhanopettajia valitsemaan tuokiolle osallistuvat lapset etukäteen, sillä emme itse tunteneet ryhmää tarpeeksi hyvin. Lastentarhanopettajat valitsivat tuokiolle ne lapset, joiden he ajattelivat eniten siitä hyötyvän. Pienryhmä muodostui lopulta viidestä lapsesta.

Tuokio toteutettiin päiväkodin ruokailuhuoneessa, sillä se sopi järjestelyiltään parhaiten tuokion aiheeseen. Huoneessa oli tarpeeksi tilaa, ja jokainen lapsista pääsi omaan pöytään istumaan. Tämä takasi jokaiselle keskittymisrauhan, kun samassa pöydässä ei istunut toista lasta. Siirryimme lasten kanssa Helmisiimpukoiden ryhmätiloista ruokailuhuoneeseen, jossa ohjasimme jokaisen omaan pöytään istumaan. Kyselimme aluksi, muistavatko lapset vielä, mitä edellisenä päivänä yhdessä teimme. Osa lapsista muisti hyvin, ja kertasimmekin tapahtumia yhdessä. Lyhyen keskustelun jälkeen siirryimme ajankäytöllisistä syistä johtuen suoraan tuokion varsinaiseen teemaan.

Jaoimme ensimmäisenä jokaiselle yhden paperin sekä liituväriin. Kun kaikki olivat saaneet tarvikkeet, näytimme lapsille piirtämämme mallin ympyrästä ja kysyimme, tunnistavatko he kuvion. Vastausvuoron sai viittaamalla. Ensin kysyimme ainoastaan, mikä kuvio on kyseessä. Kysymys vaikutti haastavalta, joten annoimme lapsille vastausvaihtoehdoiksi ympyrän, kolmion ja neliön. Vaihtoehdot kuultuaan lapset osasivat nimetä kuvion ympyräksi. Kuvion nimeämisen jälkeen näytimme lapsille, mitä paperille on tarkoitus tehdä. Toinen meistä toimi soittajana toisen ollessa piirtäjänä. Tehtävänä oli piirtää papereille ympyröitä tamburiinista kuuluvat rytmin tahdissa. Kun tamburiinista kuului ääni, paperille piirrettiin yksi kokonainen ympyrä. Soiton ollessa tauolla myös kynä pysyi paikallaan. Piirtämisen aikana kynää ei saanut irrottaa paperista kertaakaan. Ympyröitä piirrettiin muutaman minuutin ajan, jonka jälkeen paperit laitettiin sivuun. Jaoimme jokaiselle uuden paperin, ja näytimme seuraavat mallikuviot. Lapset tunnistivat kuviot kolmioksi ja neliöksi. Uudelle paperille oli tarkoituksena piirtää kolmioita ja neliöitä samalla periaatteella kuin olimme ympyröitä tehneet. Tamburiinin soidessa piirsimme yhden kuvion, soittimen ollessa hiljaa myös kynä pysyi paikallaan. Muutaman minuutin jälkeen soitto loppui kokonaan, ja paperi siirrettiin sivuun.

Ohjeistimme lapsia ottamaan esille paperin, johon he olivat piirtäneet ympyröitä. Tarkoituksena oli etsiä paperilta ympyröitä, jotka toisiinsa yhdistyneinä muodostaisivat lumiukkoja. Pyysimme lapsia ensiksi tunnistamaan väriin, jolla lumiukot tulisi värittää. Kaikki osasivat nimetä väriin siniseksi. Jaoimme jokaiselle sinisen liituväriin, ja lapset saivat hetken aikaa värittää piirroksistaan löytyneitä lumiukkoja. Lasten ollessa valmiita siirsimme ympyräpiirroksiset sivuun ja otimme esiin paperit, joissa oli piirtämämme kolmiot ja neliöt. Kolmiot oli tarkoitus värittää punaisella ja neliöt vihreällä. Myös nämä värit lapset tunnistivat hienosti. Kolmioita ja neliöitä oli tarkoitus värittää siten, että niistä saa-

taisiin muodostettua piirroskuva lumilinnasta. Osa lapsista ei jaksanut enää tässä vaiheessa keskittyä, sillä tuokiolla oli ollut paljon tarkkaavaisuutta vaativaa tekemistä ja paikoillaan istumista. Heidän osaltaan sovelsimme väritystä siten, että heidän tuli värittää paperilta yksi kolmio ja yksi neliö. Nopeutimme väritysvaihetta myös muiden osalta, sillä aikaa oli mennyt jo lähemmäs puoli tuntia. Väritysvaiheen jälkeen kirjoitimme jokaisen kanssa piirroksiin omat nimet, ja lapset saivat viedä ne samana päivänä mukaan kotiinsa. Tuokion päätteeksi keskustelimme lyhyesti siitä, mitä mieltä lapset olivat tuokiosta ja mitkä asiat tuntuivat haastavilta. Keskustelun jälkeen lapset pääsivät omiin leikkeihinsä, ja me keräsimme lastentarhanopettajilta palautteen tuokiosta.

Aluksi musiikkituokio tuntui lapsista haastavalta. Tarkoituksena oli kuunnella tamburiinin ääntä, ja piirtää sai vain äänen kuuluessa. Tämä unohtui monilta, ja muistutimmekin lapsia tästä useaan otteeseen. Lapset kuitenkin ymmärsivät musiikkituokion idean melko nopeasti, ja piirroksia alkoi syntyä nopealla tahdilla. Varsinkin ensimmäisenä tehdyt ympyräpiirroksot valmistuivat nopeasti. Musiikkituokion aikana huomasimme lasten hienomotoristen taitojen olevan hyvin eri tasolla. Tämä näkyi esimerkiksi kynäotteessa. Autoimme lapsia kynäotteen harjoittelussa, sillä monet näyttivät pitävän piirtäessään kyniä nyrkissä. Erot kynäotteessa vaikuttivat myös siihen, miten lapset hahmottivat paperilla olevan tilan. Joku piirsi paperin lähes saman tien täyteen, kun joku toinen taas käytti vain yhtä nurkkaa paperista. Kuitenkin kaikille syntyi ympyröitä niin paljon, että niistä saatiin hahmoteltua ja väritettyä lumiukkoja. Neliöiden ja kolmioiden piirtäminen oli vaikeampaa ja ne jäivät muodoiltaan enemmän ympyrän kaltaisiksi. Tamburiinin säestyksellä viivoja syntyi, mutta niistä ei tullut niin selkeitä muotoja kuin ympyröistä. Kuvioiden tunnistamisessa lähes kaikki lapset tarvitsivat apua, ja ne saatiinkin yhteistyössä väritettyä. Piirtäminen rytmin tahdissa oli melko vaativaa, mutta jokainen lapsi selvisi tehtävästä kuitenkin tuen tarpeet huomioon ottaen hyvin. Hienomotorisia taitoja saatiin harjaannutettua ja lapset saivat myös kotiin viemisiä tuotostensa muodossa.

Lapsilta saamamme palautteen perusteella tuokio jakoi mielipiteitä. Osalle tehtävä oli helppo ja osa taas piti sitä liian vaikeana. Tälläkin kerralla tarkoituksena oli kuitenkin harjoitella näitä taitoja, eikä paperille syntyneiden piirrosten hienoudella ollut merkitystä. Mikäli päiväkodin väki jatkossa haluaa kokeilla tuokiota uudestaan, voivat he silloin halutessaan keskittyä työnjäljen tarkentamiseen. Tekeminen helpottuu kerta kerralta, kun lapset pääsevät toistojen muodossa harjaannuttamaan taitojaan. Tuokiossa mukana ollut lastentarhanopettaja sanoi palautteeksi, että mallikuviot olisi voinut jättää esille piirtämisen ajaksi. Osalle lapsista kuvioiden hahmottaminen oli haastavaa, joten malleja olisi voinut pitää jatkuvasti esillä piirtämisen helpottamiseksi. Yhdellä lapsista oli keskittymisvaikeuksia, mutta se oli ennakoitavissa hänen tuen tarpeensa huomioon ottaen. Lapset pystyivät keskittymään alussa todella hyvin, mutta loppua kohti herpaantumista alkoi tapahtua. Tämänkaltaisen tuokio toimisi varmasti paremmin, jos sitä toteutettaisiin säännöllisin väliajoin tai toimintakerralla keskittyttäisiin vain yhteen kuvioon. Meidän tuokiomme koostui useista eri osista, ja mietimmekin, olisiko sisällöstä pitänyt karsia jotakin pois. Päiväkodin henkilökunta voi vastaisuudessa pitää itse tällaista tuokiota esimerkiksi siten, että tuokiolla keskitytään ainoastaan yhden kuvion piirtämiseen. Lapset saivat kuitenkin paperille kuvioita aikaiseksi, niin kuin oli tarkoituskin, joten tätäkin kertaa voi pitää onnistuneena.

5.2.4 4. musiikkituokio: Mielikuvamatka

Neljännän musiikkituokion päätavoitteena oli kielellisen ilmaisun kehittäminen. Lisäksi tuokiolla harjoiteltiin asioiden sanallistamista, kun kuvista syntyneitä ajatuksia muutettiin sanojen muotoon. Hyödynsimme sisällössä myös moniaistillisuutta yhdistämällä kuvien ja musiikin käytön toisiinsa.

Neljäs musiikkituokio toteutettiin kahdessa eri ryhmässä siten, että meille kummallekin tuli oma ryhmä ohjattavaksi. Musiikkituokio oli sisällöltään sellainen, että sen toteuttaminen pienryhmissä oli toimivampi ratkaisu. Tällä ratkaisulla pyrimme takaamaan sen, että kaikki mukana olevat lapset pääsisivät tasapuolisesti ääneen eikä pitkiä odotusaikoja syntyisi. Helmisimpukoiden lastentarhanopettajat vastasivat ryhmäjaon suunnittelusta. Emme itse tunteneet lapsia tarpeeksi hyvin, jotta olisimme voineet muodostaa toimivat ryhmät. Molempiin ryhmiin tuli yhteensä viisi lasta, joista osa oli tukea tarvitsevia ja osa vertaislapsia. Musiikkituokion aikana molemmat pienryhmät toimivat omissa erillisissä tiloissaan.

Ryhmiiin jakautumisen jälkeen kokoontuimme pöydän ääreen istumaan. Muistelimme ensiksi yhdessä edellisen musiikkituokion sisältöä. Lyhyen keskustelun jälkeen laitoimme pöydälle talviaiheisiä kuvia, joita aloimme käydä yhdessä lasten kanssa läpi. Lapset saivat kertoa, mitä kuvissa oli. He löysivät muun muassa talvimaiseman, lumiukkoja sekä talvisen metsän eläimiä. Kun kuvat oli katsottu yhdessä läpi, laitoimme musiikkia taustalle soimaan. Musiikin soidessa lapset saivat katsella kuvia tarkemmin ja miettiä, mikä niistä miellyttää heitä eniten. Hetken kuluttua hiljensimme musiikin, ja jokainen sai ottaa mieleisensä kuvan itselleen. Ylimääräiset kuvat siirrettiin tässä vaiheessa pois näkyviltä, jotta ne eivät veisi lasten huomiota.

Kun jokainen oli tyytyväinen valitsemaansa kuvaan, aloimme katsoa niitä yksitellen. Jokainen näytti vuorotellen, minkä kuvan oli valinnut. Kuvan näytettyään he kertoivat, mitä kuvassa heidän mielestään on. Esiin nousseet ajatukset kirjattiin paperille siten, että niistä muodostui yhtenäinen tarina. Jokainen sai kertoa kuvastaan yhden asian, joka heille siitä tuli mieleen. Jos kertominen tuntui haastavalta, esitimme lapsille apukysymyksiä ja mietimme yhdessä, miten kuvien tapahtumat voisivat liittyä toisiinsa. Kannustuksen jälkeen lapset innostuivat jatkamaan tarinaa, ja saimmekin luotua jännittävän kertomuksen. Se kertoi lumilinnassa asuvasta aaveesta, jota linnanvartijoina toimineet kettu ja koira yrittivät häätää pois. Luimme tarinan lapsille ääneen, ja kysyimme heidän mielipidettään siitä. Kun tarina oli luettu, keräsimme lasten valitsemat kuvat pois. Koska aikaa oli vielä käytettävissä, päätimme luoda samalla periaatteella vielä toisen tarinan. Jätimme valikoimasta pois edellisessä tarinassa käytetyt kuvat, jotta saisimme toisesta kertomuksesta mahdollisimman erilaisen. Toisen tarinamme olikin kertomus luonnosta, joten se oli aiheeltaan hyvin erilainen ensimmäiseen verrattuna. Lopuksi lapset halusivat vielä yhdistää molemmat tarinat keskenään, joten luimme tuokion päätteeksi koko tekstin yhdistettynä. Keskustelimme lyhyesti vielä siitä, mitä mieltä lapset tuokiosta olivat ja mitkä asiat tuntuivat haastavilta. Keräsimme samassa yhteydessä myös lastentarhanopettajien palautteen.

Tällä musiikkituokiolla havaitsimme aiempia kertoja enemmän eroja lapsiryhmien välillä. Erot johtuivat ryhmäjaosta, sillä toisessa ryhmässä suurin osa lapsista oli tukea tarvitsevia ja toisessa oli enemmän niin sanottuja vertaislapsia. Vertaislasten ryhmässä tarina syntyi melko nopealla tahdilla. Aluksi ohjaajan täytyi auttaa tarinan luomisessa esittämällä kuvista johdattelevia kysymyksiä, mutta tuokion edetessä lapset osasivat jatkaa toisen aloittamaa tarinaa itsenäisesti. Musiikkituokio oli selkeästi helpompi vertaislasten ryhmälle verrattuna tukea tarvitsevien lasten ryhmään. Myös musiikkituokion tavoitteet olivat heille hieman erilaiset kuin tukea tarvitseville lapsille. Vertaislapsiryhmälle moniaistillisuuden käyttö tuki enemmän mielikuvitusta ja luovuuden käyttöä kuin varsinaista puheen kehitystä. Heidän kanssaan musiikkituokioon oli mahdollista sisällyttää myös tunnekasvatusta. Mietimme yhdessä, millaisia tuntemuksia kuvien ja musiikin yhdistelmä herätti. Huomasimme lasten tulkitsevan kuvia hyvin eri tavoin, ja he kiinnittivät huomiota eri asioihin.

Tukea tarvitsevien ryhmälle musiikkituokio oli hyvin erilainen. Kuvien katseluun keskityttiin melko hyvin, mutta niistä syntyneet ajatukset ja mielikuvat olivat lähinnä yhden sanojen vastauksia, joista oli haastavaa keksiä tarinaa. Lapsia täytyi ohjailla ja kysellä mitä kuvissa heidän mielestään on. Ohjaajan johdattelulla tarina alkoi vähitellen syntyä. Tuen tarpeet huomioon ottaen lapset saivat kuitenkin hyviä vastauksia kerrotuksi, ja ei ole tarkoituskaan, että kuvista syntyisi välttämättä tarinaa. Jokainen lapsi sai vuorollaan sanoa omasta kuvastaan mitä mieleen tuli ja lisäkysymyksillä he saivat kerrottua kuvasta enemmän. Eräällä lapsista puhetta ei tule ollenkaan, mutta hänkin sai kerrottua kuvakansionsa avulla mitä hänen valitsemassaan kuvassa oli. Kun ajatellaan puheenkehityksen pulmia, ei tarinoita tarvitse välttämättä syntyä, vaan riittää, että lapsi saa kerrottua jotakin. Tällä tavoin sanallinen ilmaisu kehittyy hiljalleen ja lapsen kielellinen ulosanti rikastuu. Tukea tarvitsevien ryhmälle musiikki tuntui olevan parempi keino sanalliseen ilmaisuun ja he kiinnittivätkin siihen enemmän huomiota kuin kuviin. Ohjaajan roolissa pitää myös käyttää harkintaa siitä, kuinka paljon lopulta antaa tilaa lapsen itseilmaisulle ja kuinka paljon heitä ohjailee tiettyyn suuntaan. Puheenkehityksen haasteissa toiminnan suunnittelussa pitää huomioida käytetyn musiikin ja kuvien selkeys, jotta lapsille on helpompaa päästä ilmaisemaan ajatuksiaan.

Ryhmien jako oli tälläkin kertaa hyvä idea ja palveli lopulta paremmin tarkoitusta, kun kumpikin ryhmä pääsi enemmän omalla tavallaan pureutumaan tehtävään. Vertaislasten ryhmä oli hyvinkin innokkaasti mukana ja he pitivät musiikkituokiosta kovasti. Tukea tarvitsevien ryhmälle tällaista musiikkituokiota voi pitää haastavana, mutta joskus pitää tehdä muutakin kuin vain helppoja asioita. Tälle ryhmälle olisi voinut myös esittää enemmän kysymyksiä kuvista, jolloin puhetta olisi saanut enemmän aikaiseksi, mutta tällä kertaa menttiin näin. Musiikkituokion pituus voisi myös olla hieman lyhyempikin, sillä yhdellä lapsista alkoi olla melko pahasti keskittymisvaikeuksia lopussa. Kokonaisuutta ajatellen tavoitteet kuitenkin täyttyivät ja lapset saivat uusia musiikillisia kokemuksia. He pääsivät myös harjoittelemaan itseilmaisua. Puheen tukeminen on aikaa vaativaa ja pitkäjänteistä toimintaa ja tälläkin kerralla oli tarkoitus harjoitella hieman eri tavalla toimimista.

5.2.5 5. musiikkituokio: Loruja ja rumpuja

Viidennellä musiikkituokiolla keskityttiin erityisesti puheen tuottamiseen ja omien ajatusten sanallistamiseen. Useilla ryhmän lapsilla oli haasteita ilmaista itseään sanoin, joten koimme tärkeäksi keskittyä toiminnassamme juuri tämän asian kehittämiseen. Yhtenä tavoitteena oli myös auttaa lapsia hahmottamaan, miten erilaisia ääniä he itse voivat tuottaa. Tuokion varsinaisena aiheena oli loruihin ja riimeihin tutustuminen, joten niiden käytön myötä tavoitteeksi nousi myös suun motoriikan kehittäminen.

Myös viides musiikkituokio ohjattiin pienryhmälle. Toimintaan osallistuivat ne lapset, jotka Helmisimpukoiden lastentarhanopettajien arvion mukaan tarvitsivat eniten tukea kielellisten taitojen harjoittelussa. Lastentarhanopettajat kokosivat sopivan pienryhmän, sillä emme itse tunteneet lapsia tarpeeksi hyvin arvioidaksemme, ketkä musiikkituokiosta eniten hyötyisivät. Toimintaan osallistui lopulta viisi lasta, ja ohjasimme musiikkituokion heille yhdessä.

Kokoontuimme pienryhmän kanssa Helmisimpukoiden ruokailuhuoneeseen, jossa asetuiimme seisomaan puolikaareen. Alkuleikkinä lämmittelimme kehoa ja virittäydyimme toimintaan keho-soittamisen kautta. Kuvittelimme, että oma keho on rumpu ja kädet toimivat rumpukapuloina. Kehon eri osia rummuteltiin välillä käsillä, välillä sormenpäillä. Lapset saivat vuorotellen päättää, mitä kehonosaa rummutetaan. Leikin lopuksi asetuiimme jonoon, ja rummuttelimme kevyesti edellä olevan selkää. Sen jälkeen ohjasimme lapset lattialle istumaan samanlaiseen asetelmaan, jossa leikin alussa olimme.

Alkuleikin jälkeen aloimme luoda yhdessä erilaisia loruja riimiparien avulla. Olimme hankkineet tuokiota varten kuvia esineistä tai asioista, jotka muodostivat keskenään riimipareja. Parin muodostavat kuvat olimme liittäneet yhteen, ja ne esiteltiin lapsille samanaikaisesti. Riimipareja oli yhteensä yhdeksän, esimerkiksi lammas ja hammas, seinä ja heinä sekä matto ja katto. Kävimme kuvat läpi yksi riimipari kerrallaan. Kysyimme lapsilta ensiksi, mitä kuvissa on. Sen jälkeen mietimme yhdessä, millaisia loruja riimipareista saisi muodostettua. Ensimmäisten parien aikana me keksimme lorut, mutta tuokion edetessä lapset innostuivat luomaan loruja myös itse. Lasten kertomat asiat kirjoitettiin sellaisenaan ylös. Toistimme lorut yhdessä heti sen jälkeen, kun ne kirjattiin ylös. Jokainen loru käytiin läpi kolme kertaa ennen seuraavaan riimipariin siirtymistä. Loruja syntyi lopulta yhteensä kahdeksan, sillä päätimme jättää yhden riimiparin pois ajankäytöllisistä syistä johtuen. Otimme lorut talteen ja kirjoitimme ne puhtaaksi, sillä niitä hyödynnettiin viimeisillä toimintakerroilla.

Musiikkituokion lopuksi jaoimme lapset pareiksi. Koska lapsia oli viisi, yksi Helmisimpukoiden työntekijöistä toimi yhden lapsen parina. Me kummatkin puolestaan menimme yhden parin luokse heitä ohjaamaan. Laitoimme lopetuksen ajaksi taustalle rauhallista musiikkia. Asettelimme lattialle patjoja, joihin toinen pareista sai käydä mahalleen makaamaan. Pyörätuolissa ollut lapsi osallistui tähän loppuleikkiin pyörätuolissaan istuen. Patjalla makaava lapsi päästi suustaan tasaista ääntä. Parin tehtävänä oli kevyesti rummutella makuullaan olevan lapsen selkää. Tarkoituksena oli kuunnella, tapahtuuko toisen äänessä muutoksia, kun selkää rummutetaan. Pienen hetken jälkeen lapset vaihtoivat

rooleja keskenään. Lopuksi hiljensimme musiikin, ja kaikki saivat nousta seisomaan. Kyselimme lapsilta, mitä mieltä he olivat tuokiosta ja mitkä asiat tällä kertaa tuntuivat haastavilta. Samassa yhteydessä keräsimme palautteen tuokiolla mukana olleilta työntekijöiltä.

Integroidun ryhmän lapsilla juuri puheenkehityksen haasteet ovat vuodesta toiseen yksi isoimmista haasteista. Loruttelu ja riimittely ovat puheenkehityksen kannalta tehokkaimpia keinoja auttaa lasta sanallisen ilmaisun kehittymisessä. Helmisimpukoissa on aiemminkin käytetty riimipareja omassa toiminnassa, mutta lastentarhanopettajat kertoivat, etteivät olleet käyttäneet tätä menetelmää kuitenkaan vastikään. Riimiparien käytössä tärkeintä onnistumisen kannalta on helppous ja havainnollistavien kuvien selkeys. Lasten kannalta on tärkeää, että he pääsevät hoksaamaan itse, mitä kuvissa milloinkin esiintyy. Tämä luo osaltaan onnistumisen tunnetta ja antaa rohkeutta tuottaa puhetta, vaikka siinä haastetta olisikin.

Tällä musiikkituokiolla keksityt lorut syntyivät oikeastaan helpommin kuin alun perin oletimme. Lapset olivat nokkelia hoksaamaan riimiparit ja pienillä lisäkysymyksillä valmiit lorut olivat kasassa. Lorujen läpikäynnissä toistoja tarvitaan paljon, jotta kehitystä tapahtuu. Musiikkituokiolla lapset saivat kertoa kuvasta omalla vuorollaan, jotta kaikki saisivat osallistua harjoitteluun. Viittauksia tuli innokkaasti ja keksiminen ei näyttänyt tuottavan ongelmia. Osa lapsista keksi vastaukset nopeammin ja olisivat halunneet sanoa aina, mutta annoimme vuoron myös hiljaisemmille lapsille. Valmiit lorut olivat sopivan erilaisia, jotta äänteisiin ja suun käyttöön tuli monipuolisuutta. Lorujen yhdessä toistaminen harjoitti lasten sanallista varastoa ja myös antoi heille mahdollisuuden kuulla, mitä he olivat juuri luoneet. Positiivisten kokemusten kautta rohkeus käyttää omaa puhettaan lisääntyy ja kaiken ei tarvitse mennä täsmälleen oikein. Ohjaajana pitää muistaa, että antaa lapsen tehdä omalla tavallaan, eikä väkisin ohjata tiettyyn muottiin. Puheen tuottamisessa ja sanojen luomisessa täytyy antaa aikaa harjaantua ja lasta voikin avittaa kysymällä havainnollistavasta kuvasta jotain.

Lapset osallistuivat musiikkituokioon todella innokkaasti ja heiltä saatu palaute oli erittäin positiivista. Osalle lapsista tällainen harjoitus oli tietysti vaikeampikin, mutta kaiken ei tarvitse olla aina helppoa. Valmiita loruja syntyi nopealla tahdilla ja niiden läpikäynnissä keskittyminen myös riitti hyvin, eikä tällä kertaa ollut vaikeuksia osallistua. Tällä kerralla aloimme jo tietää miten osallistuvat lapset käyttäytyvät, joten asetelimme heitä istumaan siten, että he saivat parhaiten keskittyä omaan tekemiseensä. Kuvien käyttö tämän tapaisessa tuokiossa on lähes välttämätöntä, sillä ilman niitä vaikeustaso nousee huomattavasti. Kohderyhmän huomioon ottaen tuokioita ei ole järkeä tehdä liian vaikeaksi. Lapsille onnistumisen tunne on tärkeä ja rohkaiseva tekijä. Loruttelu on päiväkodeissa yksi perinteisimpiä menetelmiä ja sitä voi soveltaa lähes mihin tahansa kehityksen tukemiseen. Mukana olleet työntekijät näyttivät myös olevan innokkaina mukana ja hekin kyselivät välillä apukysymyksiä lapsilta. Musiikkituokiota kehitettiin kokonaisuudessaan onnistuneeksi ja onnistuneelta se tuntui myös meistä itsestämme.

5.2.6 6. ja 7. musiikkituokio: Maalaavat loruilijat

Kahdella viimeisellä musiikkituokiolla tuettiin sekä motorista että kielellistä kehitystä. Motoriikan alueelta keskityimme karkeamotoristen taitojen hiomiseen kehomaalausta sisältäneen alkuleikin avulla. Leikin tarkoituksena oli myös auttaa lapsia hahmottamaan omaa kehoa ja sen eri osia. Lisäksi leikissä harjoiteltiin tilan hahmottamista, kun lasten täytyi miettiä, kuinka paljon heillä on liikkumistilaa käytettävänä. Puheen kehittämisen näkökulma tuli esiin loruttelun kautta. Loruttelussa yhdistyi sekä puheen että motoristen taitojen harjoittelu, kun kävimme loruja yhdessä läpi rytmittämällä niitä soittimilla.

Musiikkituokioita varten Helmisimpukoiden ryhmä jaettiin kahteen osaan. Sama musiikkituokio pidettiin kahtena päivänä, ensimmäiselle tuokiolle osallistui kuusi lasta ja toisena päivänä mukana oli viisi lasta. Koska kyseessä oli viimeinen ohjaamamme musiikkituokio, halusimme kaikkien lasten pääsevän sille mukaan. Tilajärjestelyjen vuoksi tuokion pitäminen koko ryhmälle samanaikaisesti ei ollut mahdollista, joten tästä syystä päädyimme jakamaan toiminnan kahdelle eri päivälle. Ryhmän jakaminen oli toimivampi ratkaisu myös toiminnan sujuvuuden kannalta, sillä pystyimme keskittymään itse toimintaan sen sijaan, että aikaa olisi käytetty ryhmän rauhoitteluun.

Asettauduimme aluksi seisomaan puolikaareen, ja muistelimme yhdessä, mitä olimme edellisellä kerralla tehneet. Lyhyen alkukeskustelun jälkeen siirryimme ensimmäiseen leikkiin, joka oli nimeltään kehomaalaus. Jokainen otti huoneesta itselleen oman tilan, jossa mahtui liikkumaan. Laitoimme taustalle soimaan rauhallista musiikkia, jonka tarkoituksena oli rytmittää tekemiämme liikkeitä. Ensimmäisenä nostimme oikean käden ilmaan. Kuvittelimme käden olevan pensseli, jolla maalasimme ympyröitä ilmaan. Ympyröitä maalattiin siten, että ne muodostivat lumiukkoja. Hetken päästä vaihdoin pensseliksi vasemman käden, ja sen jälkeen vuorotellen molemmat jalat. Myös lapset pääsivät ehdottamaan, millä kehonosalla ympyröitä voitaisiin maalata. Penseleinä toimivat käsien ja jalkojen lisäksi nenä, silmät, pää ja sormet. Teimme kehomaalausta kahden kappaleen ajan, ja sen jälkeen asettauduimme lattialle istumaan puolikaareen.

Seuraavaksi kertosimme edellisellä kerralla tehtyjä loruja. Kävimme kaikki lorut läpi kolme kertaa. Kaikki lapset eivät olleet tekemässä loruja, joten he kuuluivat ne nyt ensimmäistä kertaa. Sen vuoksi oli tärkeää käydä ne ensiksi tarkkaan yhdessä läpi. Loruja oli yhteensä kahdeksan. Toisen ryhmän kanssa kävimme ne kaikki läpi, toisen ryhmän kanssa puolestaan lyhensimme tuokiota hieman jättämällä muutaman lorun pois, koska lasten keskittyminen oli loppumassa. Jokainen loru toistettiin ensiksi kolme kertaa. Sen jälkeen rytmitimme lorun soittimilla. Luimme loruja ääneen ja samaan aikaan soitimme soittimilla siihen rytmin. Myös soitinten kanssa lorut käytiin kolmesti läpi. Koko ryhmällä oli käytössään sama soitin. Neljän ensimmäisen lorun kohdalla käytimme rytmikapuloita, viimeiset lorut puolestaan rytmitimme pienten marakassien avulla. Loruja jälkeen harjoittelimme vielä soittamista äänenvoimakkuuksia vaihdellen. Kun ohjaajan kädet olivat kiinni toisissaan, soittamista ei saanut kuulua mitään ääntä. Mitä kauempana kädet olivat toisistaan, sitä lujempaa sai soittaa. Lo-

pussa äänenvoimakkuutta hiljennettiin vähitellen, ja soiton loputtua keräsimme soittimet pois. Pyy-simme lapsia kertomaan, mitä mieltä he olivat tuokiosta ja mikä tuntui haastavalta. Tuokion päät-teeksi keräsimme vielä palautetta mukana olleilta työntekijöiltä.

Motoriikan alueelta keskityimme karkeamotoristen taitojen hiomiseen kehomaalausta sisältäneen al-kuleikin avulla. Leikin tarkoituksena oli myös auttaa lapsia hahmottamaan omaa kehoa ja sen eri osia. Lisäksi leikissä harjoiteltiin tilan hahmottamista, kun lasten täytyi miettiä, kuinka paljon heillä on liikkumistilaa käytettävänä. Puheen kehittämisen näkökulma tuli esiin loruttelun kautta. Lorut-telussa yhdistyi sekä puheen että motoristen taitojen harjoittelu, kun kävimme loruja yhdessä läpi rytmittämällä niitä soittimilla.

Kehomaalauksessa lapset pääsivät hyvin mukaan ja jokainen sai omalla tavallaan käyttää kehonsa osia vuorotellen pensselinä. Osalla lapsista oli mukana henkilökohtainen avustaja ja he auttoivat lasta maalaamisessa. Käsillä maalaaminen oli helpointa lapsille ja siinä ei ilmennyt haasteita. Vuoroin jaloilla maalaaminen vaatii tasapainoa, ja sitä taitoa saatiin leikin aikana harjoitella. Lapsille sanottiin välillä, että pitävät jalan mahdollisimman lähellä lattiaa, jolloin seisominen helpottuu eikä horjahtelua tapahdu niin paljon. Muutamalla lapsella oli hieman keskittymisvaikeuksia, joten yksinkertaistimme leikkiä heidän osaltaan. Tilan hahmottamisessa osa lapsista tarvitsi ohjausta, koska he painautuivat aivan huonekaluihin kiinni ja olisivat osuneet niihin.

Loruja läpikäydessä kumpikin ryhmä jaksoi keskittyä toimintaan hyvin. Eräs lapsista pakeni pöydän alle, mutta hänen pulmansa liittyvät keskittymiskyvyn puutteisiin ja tällainen käyttäytyminen on hä-nelle jokapäiväistä. Kun loruja käytiin ensin läpi ilman soittimia, toiminta tuntui lapsista helpolta. Lo-ruttelun toiseen osaan vaikeutta toivat soittimet, joita käytettiin rytmisissä sanojen kanssa. Rytmitajun kehityksen kannalta tuokio onnistui hyvin, sillä lapset maltoivat seurata ohjaajaa ja pysyivät rytmin mukana oikein hyvin. Osalle jo entuudestaan tuttuja loruja saatiin myös elävöitettyä tällä tavoin. Soittamisen ja loruttelun yhdistäminen ei välttämättä ole kaikille helppoa, ja sen vuoksi lorut käytiin-kin läpi hitaalla temmolla, jotta kaikki pysyisivät mukana. Soittimet laitettiin jokaisen lorun jälkeen lattialle, mikä auttoi lapsia keskittymään paremmin lorujen suulliseen läpikäyntiin. Soittimia oli tar-koituksella valittu kaksi erilaista, jotta lapset pääsivät käyttämään käsiään eri tavalla ja samalla mo-toriikan käyttöön saatiin monipuolisuutta.

Lapsilta saatu palaute oli positiivista, vaikka joku sanoikin, että tuokio tuntui vaikealta. Innostuminen näkyi musiikkituokiolla, sillä lapset jakoivat keskittyä toimintaan hyvin ja rytmisissä soitto sujui mal-likkaasti. Lasten toimintaa havainnoimalla voi vaikuttaa myös musiikkituokion pituuteen ja jälkimmäi-sellä kerralla kestoa vähän lyhennettiin, sillä aloimme havaita merkkejä keskittymisen herpaantu-misesta. Lorujen rytmisissä soittaminen onnistui, ja ryhmät toimivat hyvin yhteen. Lasten kasvoilta paistoi myös onnistumisen sekä tekemisen ilo, mikä oli parasta palautetta, mitä ohjaajana voi saada. Myös työntekijät kehuivat näitä tuokioita mukaviksi ja onnistuneiksi.

6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS

Opinnäytetyössämme noudatimme kehittämistyön tekemisen eettisiä vaatimuksia. Kehittämistyössä perustana täytyy olla ihmisarvon kunnioittaminen. Osallistumisen tulee olla vapaaehtoista, millä varmistetaan tutkimukseen osallistujien itsemääräämisoikeus. Työn on perustuttava totuuteen, ja epärehellisyttä vältetään jokaisessa vaiheessa. Opinnäytetyön raportoinnissa omaa tai toisten tekstiä ei plagioida ja tulokset esitellään siten kuin ne tutkimuksessa tulivat esille. Aihetta valitessa pohditaan, kenelle ja miksi tutkimusta aletaan tehdä. Kehittämistyön validius tarkoittaa sitä, että käytetyt tutkimusmenetelmät toimivat tarkoituksenmukaisella tavalla. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2009, 23–27, 231.) Tässä opinnäytetyössä tutkimusmenetelminä toimivat ohjatut toimintatuokioiden, joiden toimivuutta testattiin käytännössä.

Varsinkin integroidun ryhmän lasten kanssa toimiessa tulee huolehtia siitä, että kenestäkään lapsesta ei tule sellaista tietoa julki, josta hänet voisi tunnistaa. Tuokioiden dokumentointivaiheessa kiinnitimme erityisesti huomiota siihen, että millä tavalla lapsista kirjoitetaan, jotta heitä ei tunnista. Yksittäisistä lapsista puhuttaessa sukupuoltakaan ei tuotu esille. Ennen tuokioita ryhmän lastentarhanopettajat tiedottivat lasten vanhemmille opinnäytetyön tarkoituksesta ja siitä, mitä tuokioilla tehdään. Varsinaisia lupia vanhemmilta ei tarvinnut pyytää, sillä emme kuvanneet lapsia tuokioilla.

Tuokioiden aikana huolehdimme, että ketään ei pakoteta osallistumaan ja autoimme lapsia toiminnassa, jos he kaipasivat apua. Kun toimintaa suunniteltiin lapsille, joilla tiedettiin olevan eritasoisia haasteita, niin perimmäisenä ajatuksena oli koko ajan se, että jokainen voi olla mukana omalla tavallaan. Näissä tuokioissa itsessään lopputuloksella ei ollut niin suurta merkitystä vaan tekemisellä. Periaatteena tuokioiden toteutuksessa olivat toiminnan lapsilähtöisyys ja tekemisen mielekkyys. Tuokioiden aikana lapsia havainnoimmalla pystyimme myös tekemään nopeasti muutoksia, jotta toiminnot eivät olisi liian vaikeita tai pitkiä lapsille.

Opinnäytetyön eettisyys perustui Simpukan varhaiskasvatussuunnitelmassa mainittuihin arvoihin, jotka ohjaavat päiväkodin toimintaa. Näitä arvoja olivat yksilöllisyys, yhteisöllisyys ja tasa-arvo. Opinnäytetyössämme jokainen näistä periaatteista toteutui. Toimintakerrat suunniteltiin siten, että kaikki integroidun ryhmän lapset pääsivät osallistumaan tuokioille. Yksilöllisyys näkyy Simpukassa siten, että lasten vahvuudet ja tuen tarve otetaan huomioon niin toiminnan suunnittelussa kuin toteutuksessa. Jokainen lapsi osallistui toimintaan taitotasonsa ja osaamisensa mukaisesti. Yhteisöllisyys tarkoittaa Simpukassa sitä, että lapsille tarjotaan onnistumisen kokemuksia monipuolisen toiminnan avulla. Ohjaamillamme tuokioilla osallistuminen oli vapaaehtoista, ja lapset osallistuivat niihin kykyjensä mukaan. Simpukan varhaiskasvatussuunnitelman mukaan sosiaalisten taitojen ja ryhmässä toimimisen harjoittelu on merkittävä osa toimintaa. Inklusioperiaatteiden mukaisesti jokainen lapsi otetaan huomioon samanarvoisesti riippumatta siitä, onko lapsella erityisen tuen tarvetta vai ei. (Iisalmen kaupunki s.a.)

Kun lapsen kasvuympäristö on lämmin ja huolehtiva, hänestä kasvaa eettinen ja moraalinen ihminen. Fyysisten taitojen kehittymistä ja kehonkuvan muodostumista edesautetaan huolehtimalla lapsen terveydestä ja hyvinvoinnista sekä tarjoamalla liikkumismahdollisuuksia ja mahdollisuuksia kokea haasteita. Lapsia pyritään kannustamaan positiiviseen ilmaisutapaan sekä annetaan heille vapaus ilmaista tunteitaan. Sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa lapsia kannustetaan toimimaan eettisesti ja moraalisesti oikein toisia kohtaan. Päiväkodin tehtäviin kuuluu perusarvojen ja -tietojen opettaminen, joihin kuuluvat muun muassa yhteiskunta, luonto ja ympäristö. (Vienola 2016, 179.)

7 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli monipuolistaa perinteisiä musiikkitoimintoja ja antaa vinkkejä niiden rinnalle. Suunnittelimme ja toteutimme päiväkotit Simpukan integroidussa ryhmässä kuusi erilaista musiikkituokiota. Ryhmässä on tällä hetkellä yhteensä neljätoista lasta. Ohjasimme osan tuokiosta koko ryhmälle, ja osa toteutettiin pienryhmätoimintana. Tuokioiden sisältö perustui päiväkodilta tulleeseen tarpeeseen. Suunnittelimme musiikkituokiot yhteistyössä integroidun ryhmän lastentarhanopettajien kanssa, jotta musiikkituokiot vastasivat mahdollisimman hyvin tämän ryhmän tarpeisiin. Tuokiolla painotettiin motorista ja kielellistä kehitystä tukevia menetelmiä, sillä näillä kehityksen osa-alueilla esiintyi eniten haasteita. Tuokioiden pohjalta kokosimme ohjaajan oppaan, joka toimitetaan päiväkodille. Integroidun ryhmän työntekijät voivat hyödyntää ohjaajan opasta jatkossa omilla musiikkituokioillaan.

Opinnäytetyö laajensi omaa tietämystämme musiikista ja sen käyttömahdollisuuksista. Kummaltakin meistä löytyy musiikkiharrastustaustaa, mutta tiedot pohjautuivat käytäntöön eikä teoriaan. Teoriatiedon pohjalta oli mielenkiintoista huomata, kuinka aivot kehittyvät ja rakentuvat kuulemaan ympärillä olevaa musiikkia tietyllä tavalla. Musiikki on menetelmänä monipuolinen, ja se sisältää paljon muutakin kuin perinteistä laulamista ja soittamista. Oma ajattelumalli oli ennen opinnäytetyötä melko perinteisessä musiikin kontekstissa. Työn edetessä käsitys musiikin käyttömahdollisuuksista on laajentunut huomattavasti. Esimerkiksi keksiessämme lasten kanssa loruja, se oli musiikillista toimintaa, vaikka niitä ei varsinaisesti laulettu. Lorut kuitenkin tukivat lasten puheen kehitystä. Tulevaisuutta ajatellen tämä opinnäytetyö on antanut paljon tietoa ja taitoja siitä, miten musiikkia voi käyttää omassa työssään. Nyt musiikkia osaa hyödyntää monipuolisesti siten, että se tukee myös lasten kehitystä.

Musiikkituokioita suunnitellessa haastavinta oli löytää sopivia menetelmiä puheen kehityksen tukemiseen. Laulaminen tukee parhaiten puheen kehitystä, mutta sitä ei haluttu käyttää, sillä Helmisimpukoiden lastentarhanopettajat ohjaavat itse paljon laulutuokioita ryhmälleen. Mietimme, mitä muita musiikillisia menetelmiä puheen tukemiseen voisi käyttää. Lopulta päädyimme käyttämään musiikkituokioillamme loruja, joihin yhdistimme musiikkia esimerkiksi rytmittämällä loruja soitinten avulla. Motorista kehitystä tukeneiden musiikkituokioiden suunnittelu oli puolestaan helpompaa, sillä musiikin ja liikkumisen yhdistäminen lasten toimintatuokioilla on melko yleistä. Pystyimme hyödyntämään aiempia kokemuksiamme musiikki- ja liikuntatuokioiden ohjauksesta, ja sovelsimme näitä kokemuksia näihin tuokioihin. Musiikin tahdissa liikkuminen tulee lapsilta usein luonnostaan, ja se helpotti huomattavasti myös suunnitteluvaihetta. Suunnittelun kannalta koimme vaikeimmaksi sen, ettemme tunteneet lapsiryhmää ennalta. Musiikkituokioilla käytettyjen menetelmien tuli olla sellaisia, jotka ovat tarpeeksi helppoja toteutettaviksi.

Musiikkituokioiden toteutuksessa huomasimme, että tilojen käyttömahdollisuudet olisi hyvä tietää etukäteen. Koko lapsiryhmälle ohjatut musiikkituokiot vaativat melko ison tilan, joita meillä ei ollut mahdollista käyttää. Tämän vuoksi lapsiryhmää olisi ollut tarpeellista jakaa ja ohjata sama musiikki-

tuokio kaksi kertaa peräkkäin eri ryhmille. Lapsiryhmien jako jätettiin lastentarhanopettajien vastuulle, mutta pohdimme, että olisimme myös itse voineet osallistua ryhmien jakamiseen. Tällä tavalla olisimme olleet paremmin perillä ryhmädynamiikasta ja musiikkituokioita olisi voinut muokata toimivammaksi kyseisille lapsille. Lapsiin tutustuminen ennen musiikkituokioita jäi vähäiseksi, joten emme tiedäneet, miten kukin lapsi käyttäytyy erilaisissa tilanteissa. Vahvuutena koimme oman toimintamme rauhallisuuden ohjaustilanteissa. Saimme tästä positiivista palautetta myös ryhmän lastentarhanopettajilta. Musiikkituokioiden rauhallisen ilmapiirin ansiosta lapset jaksoivat keskittyä toimintaan hyvin.

Lapset osallistuivat musiikkituokioille innokkaasti. Nämä menetelmät olivat heille tuntemattomampia kuin tavallisesti, mutta kynnys osallistumiseen ei ollut iso. Lapsilta löytyi rohkeutta osallistua heille uudenlaisiin harjoitteisiin. Jokainen lapsista osallistui toimintaan ja harjoitteisiin omien kykyjensä ja taitojensa mukaan. Tällä tavoin Simpukan varhaiskasvatussuunnitelmassa mainittu yhdenvertaisuusperiaate toteutui. Yksittäisillä tuokioilla ei kuitenkaan voitu vastata ryhmässä esiintyneisiin kehitykseen haasteisiin. Säännöllisesti toteutettuina tuloksia alkaisi varmasti näkyä.

Integroidun ryhmän lastentarhanopettajat suhtautuivat musiikkituokioihin positiivisesti ja saimme hyvää palautetta niiden sisällöstä. He kokivat saaneensa hyviä toimintavinkkejä sekä monipuolisuutta omiin musiikkituokioihinsa. Suunnittelemamme musiikkituokioiden olivat laajempia kokonaisuuksia kuin ryhmässä aiemmin pidetyt musiikkihetket. Osa käyttämistämme menetelmistä oli ollut Simpukassa käytössä jo aiemmin, mutta näihin musiikkituokioihin niitä yhdisteltiin ja käytettiin eri tavalla kuin ennen. Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli laajentaa musiikin käyttöä integroidussa ryhmässä, ja saamamme palautteen perusteella tämä tavoite täyttyi. Musiikkituokioiden suunniteltiin integroidun ryhmän tarpeita ajatellen, mutta ohjaajan opasta voi käyttää ja soveltaa myös muissa ryhmissä.

Jatkossa tämälaisia musiikkituokioita voisi käyttää enemmän päiväkotien toiminnassa, koska tutkimustiedon perusteella musiikki on yksi tehokkaimmista keinoista lapsen kehityksen tukemisessa. Kun lasten kehityksen haasteita päästään tukemaan jo varhaisessa vaiheessa, se auttaa lapsia olemaan osana ympärillä olevaa yhteiskuntaa. Moni lapsista voi joutua koulussa kiusatuksi esimerkiksi puhumisessa ilmenevien haasteiden vuoksi. Varhaisella puuttumisella voidaan mahdollisesti vähentää koulukiusaamista ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Lasten osallisuutta ja perheen arkea voidaan helpottaa tällaisella pedagogisella tuella, jolloin perheiden ei välttämättä tarvitse käyttää muita palveluja, kuten esimerkiksi puheterapiaa. Näiden hyötyjen saavuttaminen edellyttää kuitenkin sitä, että musiikkituokioita ohjataan ja pidetään päiväkodeissa säännöllisesti.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

- AHONEN, Timo, VIHOLAINEN, Helena, CANTELL, Marja ja RINTALA, Pauli 2005. Motoriikka ja oppimisvaikeudet. Julkaisussa: RINTALA, Pauli, AHONEN, Timo, CANTELL, Marja ja NISSINEN, Anu (toim.) Liiku ja opi: Liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 7–24.
- ALIJOKI, Alisa 2010. Lapsen tuen tarve kielellisessä kehityksessä ja siihen vastaaminen varhaiskasvatuksen keinoin. Julkaisussa: NURMILAAKSO, Marja ja VÄLIMÄKI, Anna-Leena (toim.) Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 77–85.
- BOLDUC, Jonathan ja EVRARD, Melanie 2017. Music Education From Birth To Five: An Examination of Early Childhood Educators' Music Teaching Practices. *Research & Issues in Music Education [digilehti]* Volume 13. Number 1 2016–2017. Article 3, 1–20. [Viitattu 2018-03-14.] Saatavissa: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1151097.pdf>
- ECONOMIDOU STAVROU, Natasha, CHRYSOSTOMOU, Smaragda ja SOCRATOUS, Harris 2011. Music learning in the early years: Interdisciplinary Approaches Based On Multiple Intelligences. *Journal for Learning through the Arts [digilehti]* 7(1), 1–14. [Viitattu 2018-03-14.] Saatavissa: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ985607.pdf>
- FROM, Kristine 2010. "Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa". Substantiivinen teoria erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisesta osallistumisesta toimintaympäristössään. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- HEINÄMÄKI, Liisa 2004. Erityisesti päivähoitossa. Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 136. Väitöskirja.
- HIRSJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirkko ja SAJAVAARA, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- HONGISTO-ÅBERG, Marja, LINDBERG-PIIROINEN Anne ja MÄKINEN, Leena 1993. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Hip-hoi musisoi-käsikirja. Espoo: Fazer Musiikki Oy.
- HUOTILAINEN, Minna ja PUTKINEN, Vesa 2008. Musiikkiharrastus vaikuttaa voimakkaasti lapsen aivotoimintaan. *Musiikki [digilehti]* 3–4, 204–214. [Viitattu 2018-03-13.] Saatavissa: <http://elektra.helsinki.fi/se/m/0355-1059/38/3-4/musiikki.pdf>
- HUOVINEN, Erkki ja KUITUNEN, Jarmo 2008. Johdanto musiikkiin määrittelemisen. Julkaisussa: HUOVINEN, Erkki ja KUITUNEN, Jarmo (toim.) Johdatus musiikkifilosofiaan. Tampere: Vastapaino.
- IISALMEN KAUPUNKI s.a. Varhaiskasvatussuunnitelma 2015-2017. Päiväkoti Simpukka [verkkodokumentti]. [Viitattu 2017-04-12.] Saatavissa: <http://www.iisalmi.fi/loader.aspx?id=18a46b43-f98f-4bbe-84b6-178b3ef0f7e0>
- JÄMSÄ, Kaisa ja MANNINEN, Elisa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveystieteillä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- JÄRVINEN, Mervi, LAINE, Anne ja HELLMAN-SUOMINEN, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- KALLIOINEN, Noora 2013. Musiikkileikkikoulu lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukena [verkkojulkaisu]. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. [Viitattu 2017-03-24.] Saatavissa: <https://verkkolehdet.jamk.fi/openstage/2013/06/musiikkileikkikoulu-lapsen-kokonaisvaltaisen-kehityksen-tukena/>
- KARVONEN, Pirkko 2009. Tarinan kertojat: Iloa ja leikkiä kieleen, liikkumiseen ja laskemiseen. Helsinki: Erilaisten oppijoiden liitto.
- KOIVUNEN, Pirjo-Leena ja LEHTINEN, Taisto 2016. Kasvu kiikarissa – Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvatustajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

- KORPILAHTI, Pirjo 2000. Kielen kehitykselliset häiriöt; viivästynyt ja poikkeava kielenkehitys. Julkaisussa: LAUNONEN, Kaisa ja KORPIJAAKKO-HUUHKA, Anna-Maija (toim.) Kommunikoinnin häiriöt – syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Palmenia-kustannus, 39–58.
- KRONQVIST, Eeva-Liisa ja PULKKINEN, Minna-Leena 2007. Kehityopsykologia – Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.
- KUNNARI, Sari ja LEINONEN, Eeva 2011. Kielellinen erityisvaikeus ja siihen liittyvät pragmaattiset ongelmat. Julkaisussa: LOUKUSA, Soile ja PAAVOLA, Leila (toim.) Lapset kieltä käyttämässä: Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Jyväskylä: PS-kustannus, 147–174.
- LAUNONEN, Kaisa 2011. Lasten pragmaattisten taitojen kuntoutuksen perusteet. Julkaisussa: LOUKUSA, Soile ja PAAVOLA, Leila (toim.) Lapset kieltä käyttämässä: Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Jyväskylä: PS-kustannus, 245–260.
- MALIN, Maili ja HEINÄMÄKI, Liisa 2004. Erityistä vai tavallista? Julkaisussa: HEINÄMÄKI, Liisa (toim.) Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 47–55.
- MARTTALA, Karoliina 2015. Puhumattomat kolmevuotiaat uusi ilmiö – some varastaa vanhempien ajan. Yle. [Viitattu 2018-03-14.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-8356936>
- OPETUSHALLITUS 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 [verkkodokumentti]. Opetushallitus. [Viitattu 2017-04-19.] Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- PIHLAJA, Päivi 2005. Varhaiserityiskasvatusta suomalaisessa päivähoitossa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- PÄÄJOKI, Tarja 2016. Lasten taiteellinen toimijuus. Julkaisussa: HUJALA, Eeva ja TURJA, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 111–124.
- PÖNKKÖ, Anneli ja SÄÄKSLAHTI, Arja 2016. Liikkuva lapsi. Julkaisussa: HUJALA, Eeva ja TURJA, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 138–152.
- RUOKONEN, Inkeri 2006. Taide lapsen elämänilmauksena, musiikin näkökulma. Julkaisussa: TARKKONEN, Tuula ja SASSI, Pirkko (toim.) Lapsi ja taide – Puheenvuoroja taidekasvatuksesta. Helsinki: Cultura Oy, 11–20.
- RUOKONEN, Inkeri 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Julkaisussa: RUOKONEN, Inkeri, RUSANEN, Sinikka ja VÄLIMÄKI, Anna-Leena (toim.) Taidekasvatusta varhaiskasvatuksessa – Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 22-29.
- RUOKONEN, Inkeri 2010. Musiikin monet kielet. Julkaisussa: NURMILAAKSO, Marja ja VÄLIMÄKI, Anna-Leena (toim.) Lapsi ja kieli – Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 62–69.
- RUOKONEN, Inkeri 2016. Lapsen musiikillinen maailma. Julkaisussa: HUJALA, Eeva ja TURJA, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 124–138.
- TERÄVÄ, Hanna 2018. Yhä nuoremmat lapset käyvät puheterapiassa – haasteena tunnistaa oikeat avuntarvitsijat. Yle. [Viitattu 2018-03-14.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10049567>
- VARHAISKASVATUSLAKI L 19.1.1973/36. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2017-09-18.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- VIENOLA, Vuokko 2016. Varhaisvuosien eettinen kasvatusta. Julkaisussa: HUJALA, Eeva ja TURJA, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 164–181.
- VIITALA, Riitta 2000. Integraatio ja sen toimivuus lastentarhanopettajien arvioimana. Jyväskylän yliopisto: Erityispedagogiikan laitos.
- VIITTALA, Kaisu 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatusta. Tampere: Tampere University Press.

VILÉN, Marika, VIHUNEN, Riitta, VARTIAINEN, Jari, SIVÉN, Tuula, NEUVONEN, Sohvi ja KURVINEN, Auli 2007. Lapsuus – erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

VILKKA, Hanna ja AIRAKSINEN, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

VARHAISIÄN MUSIIKINOPETTAJAT RY 2007. Varhaisiän musiikkikasvatus [verkkosivu]. [Viitattu 2018-03-12.] Saatavissa: http://www.musiikinopetus.fi/fi/jarjestelma/varhaisian_musiikkikasvatus

ZIMMER, Renate 2001. Psykomotoriikan käsikirja – Teoriaa ja käytäntöä lasten psykomotoriseen tukemiseen. Lahti: VK-Kustannus Oy.

MUSISOI SINÄKIN

Ohjaajan opas

Johdanto

Kun puhutaan musiikista, sen yleensä mielletään käsittävän laulua tai soittamista. Monelle mieleen nousee myös mahdollisesti joku bändi tai orkesteri, joka kuuluu omiin suosikkeihin. Yhtenä kriteerinä musiikille on pidetty "organisoitua ääntä." Kyseinen määritelmä ei kuitenkaan riitä kattamaan koko käsitettä, sillä musiikin tuottaminen on hyvin kulttuurisidonnaista. Musiikin voidaan kuitenkin määritellä olevan juuri sitä, mitä kulloisessakin kulttuurissa musiikkina pidetään. Sitä voidaan kuunnella ja tulkita monella tapaa, eli suhtautuminen vaihtelee yksilöstä riippuen. Tästä voidaan päätellä, että äänet ovat musiikillisen ilmaisun ja musiikillisen ajattelun välikappaleita, jotka jokainen ihminen kokee ja käsittää omalla tavallaan. (Huovinen ja Kuitunen 2008, 9–13.)

Musiikillisen toimijuuden yksi tärkeimmistä tehtävistä on lapsen sisäisen maailman ilmaisu ja omien kokemusten jakaminen. On tärkeää, että aikuinen on avoin lapsen ilmaisemille tunteille eikä arvioi niitä. Tämä antaa aikuiselle mahdollisuuden päästä osalliseksi lapsen ajatusmaailmaan. Myös mahdolliset ympäristön asettamat rajoitteet on mahdollista purkaa musiikillisen itseilmaisun keinoin. Vapaa ilmaisu antaa lapselle kokemuksen luovasta toimijuudesta, joka mahdollistaa myös muiden taiteellisten toimintojen esiin tulemisen. (Pääjoki 2016, 114.)

Kodály'n musiikkikasvatusfilosofian mukaan jokaiselle lapselle tulee antaa mahdollisuus kehitystason mukaiseen musiikkikasvatukseen. Musiikkia käytetään lähes kaikissa päiväkodeissa vaihtelevissa määrin, mutta monissa paikoissa toiminta rajoittuu ainoastaan laulamiseen ja yksinkertaisimpien soittimien käyttöön. Eri-laisia menetelmiä voidaan soveltaa laajasti eri ryhmien käyttöön. Musiikki auttaa kehittämään lasten luovuutta, hienomotoriikkaa ja kehontuntemusta sekä tunne-elämän kehitystä. Musiikkikasvatusta voidaan käyttää kaikissa arjen toiminnoissa. Yleisimpiä menetelmiä ovat loruaminen, laulaminen, liikkuminen, soittaminen, kuuntelu, maalaaminen ja draama. Lapset haluavat osallistua musisointiin, kunhan aikuinen herättää kiinnostuksen musiikkia kohtaan. (Ruokonen 2006, 13; 2016, 124.)

Tähän ohjaajan oppaaseen on koottu musiikkipainotteisia menetelmiä, joita testattiin Simpukan integroidussa ryhmässä talvella 2018. Valitut menetelmät painottuivat tukemaan lasten motorista ja kielellistä kehitystä. Tarkoituksena oli myös herätellä lasten kiinnostusta musiikkia kohtaan. Musiikkituokiot suunniteltiin kokonaisuuksiksi, mutta niistä voi myös käyttää vain jotain tiettyä osaa, jonka katsoo olevan omalle ryhmälle hyödyllisin. Toimintoja kannattaa soveltaa ryhmäkoon mukaan, ja osa menetelmistä on suunniteltu pienryhmälle. Näitä toimintavinkkejä voi hyödyntää lasten kanssa työskentelevä kasvatushenkilökunta tai päiväkodissa olevat harjoittelijat.

1. Tuokio: Alkusoitto

Tuokion nimi: Alkusoitto
Tuokion kesto: 30–40 minuuttia
Tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Ryhmässä toimiminen • Ohjeiden kuuntelu ja niiden noudattaminen • Tarkkaavaisuus • Luovuuden ja mielikuvituksen käyttö • Äänen lähteisiin tutustuminen
Menetelmät: <ul style="list-style-type: none"> • Leikki • Musiikki ja soittaminen
Tarvikkeet: Erilaisia soittimia ja soittimeksi kelpaavia tavaroita. Käytännössä ne voivat olla mitä vain, esimerkiksi kyniä, pahvimukeja jne. Kapellimestarin ”tahtipuikoksi” soveltuu esimerkiksi sateenvarjo.

Alkuleikki: Käydään läpi kierros, jossa jokainen sanoo vuorotellen oman nimensä. Jokaisen lapsen kohdalla taputetaan hänen nimensä rytmissä. Koko ryhmä osallistuu taputukseen, kenenkään ei tarvitse taputtaa nimeään yksin. Kierros aloitetaan ohjaajasta, joka sanoo ja taputtaa malliksi oman nimensä. Tämän jälkeen käydään läpi lasten nimet.

Soittimiin tutustuminen: Lapset pääsevät valitsemaan itselleen soittimen. Soittimet on tuotu valmiiksi tilaan, jossa tuokio toteutetaan. Kun kaikki ovat valinneet soittimen, lapset ohjataan seisomaan puolikaareen. Ensiksi kokeillaan, millainen ääni mistäkin soittimesta lähtee. Soittimia kokeillaan yksitellen, sillä näin kuullaan, millaisia ääniä eri soittimista lähtee. Soitinten kokeilun jälkeen jokainen lapsi soittaa vuorollaan rytmin, jonka muut toistavat perässä. Ohjaaja näyttää ensiksi mallia. Soitetaan yksinkertaiset rytmit, jotka muu ryhmä toistaa perässä. Tämän jälkeen käydään kierros, jossa jokainen lapsi pääsee vuorollaan keksimään soitettavan rytmin.

Kakofonia-orkesteri: Kakofonia-orkesteri aloitetaan samoilla soittimilla mitä rytmiharjoituksessa käytettiin. Soitinten lisäksi tarvitaan kapellimestarille sateenvarjon tai jotain muuta tahtipuikoksi kelpavaa. Voi toteuttaa myös käyttämällä kättään, jolloin käden korkeus määrää äänen määrän. Ohjaaja toimii kapellimestarina, hän ohjaa lasten soittoa sateenvarjon

avulla. Mitä enemmän varjo on auki, sitä kovempaa soitetaan. Kun varjo on pienesti auki, soitetaan hiljempaa. Ensimmäisten kierrosten jälkeen lapset saavat kokeilla kapellimestarina olemista. Lopuksi ohjaaja toimii jälleen kapellimestarina. Kun ohjaaja sulkee sateenvarjon kokonaan tai laskee kätensä kokonaan, kaikki lopettavat soittamisen.

Variaatio: Kokeile Kakofonia-orkesteria pienryhmän kanssa. Ryhmänhallinta tuokiolla voi olla haastavampaa, mikäli sille osallistuu yli kahdeksan lasta.

2. Tuokio: Rytmikkäät eläimet

Tuokion nimi: Rytmikkäät eläimet
Tuokion kesto: 30 minuuttia
Tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Karkeamotoriikan kehitys • Kehontuntemus ja kehonhallinta • Rytmissä liikkuminen
Menetelmät: <ul style="list-style-type: none"> • Liikunta • Musiikki • Leikki
Tarvikkeet: soittimet ja muutama huivi, rauhallista musiikkia ja cd-soitin

Aloitus: Toiminta aloitetaan kokoontumalla lasten kanssa yhteen tilaan. Tuokion aluksi keskustellaan lasten kanssa talveen liittyvistä asioista. Havainnollistavana keinona voi käyttää talviaiheisiä kuvia. Kysytään lapsilta, millaista on talvisessa metsässä, mitä siellä voi nähdä ja millaisia eläimiä metsässä on. Sopivassa vaiheessa siirrytään jonossa kohti talvista metsää. Mikäli mahdollista, metsä sijaitsee päiväkodin pihalla ja tuokio toteutetaan kokonaisuudessaan ulkona.

Rytmikkäät eläimet: Talvisessa metsässä eläimillä on keskitalven juhla. Kuvitellaan, että kaikki lapset ja aikuiset ovat eläimiä. Eläintä vaihdetaan välillä. Soittajan roolissa oleva lapsi päättää, mitä eläintä leikitään. Soittajaa vaihdetaan välillä, ja roolissa toimivat vuorotellen aikuiset ja lapset. Ensimmäisenä soittajana on ohjaaja, jonka jälkeen rooli annetaan jollekin lapsista. Välillä ohjaaja ottaa jälleen soittajan roolin, kunnes on taas lapsen vuoro. Soittajan tehtävänä on siis päättää eläin sekä soittaa eläimille rytmiä. Toiset liikkuvat ja tanssivat kuulemansa musiikin tahdissa. Rooleja vaihdellaan niin, että mahdollisimman monet pääsevät toimimaan juhlamestarina ja soittajana. Tällöin juhliin osallistuu myös mahdollisimman monta eläintä.

Loppurentoutus: Kun soitto loppuu, juhlat päättyvät ja eläimet menevät talviunille. Kaikki menevät maahan ns. ”kerälle”, ihan kuin nukkuisivat talviunta. Laitetaan taustalle soimaan

rauhallista musiikkia ja himmennetään tilasta valot. Talviunien aikana loppurentoutus tehdään huivien avulla. Sivellään lasten selkää ja käsiä vuorotellen. Tuokio päättyy, kun kaikki lapset ovat saaneet loppurentoutuksen.

Variaatio: Liitä tuokio meneillään olevaan vuodenaikaan tai lähettyvillä olevaan teemaan, esimerkiksi pääsiäiseen. Voit käyttää tuokiossa teemaan liittyviä kuvia, jotka antavat lapsille ideoita liikkua eri tavoilla.

3. Tuokio: Talven löytyminen

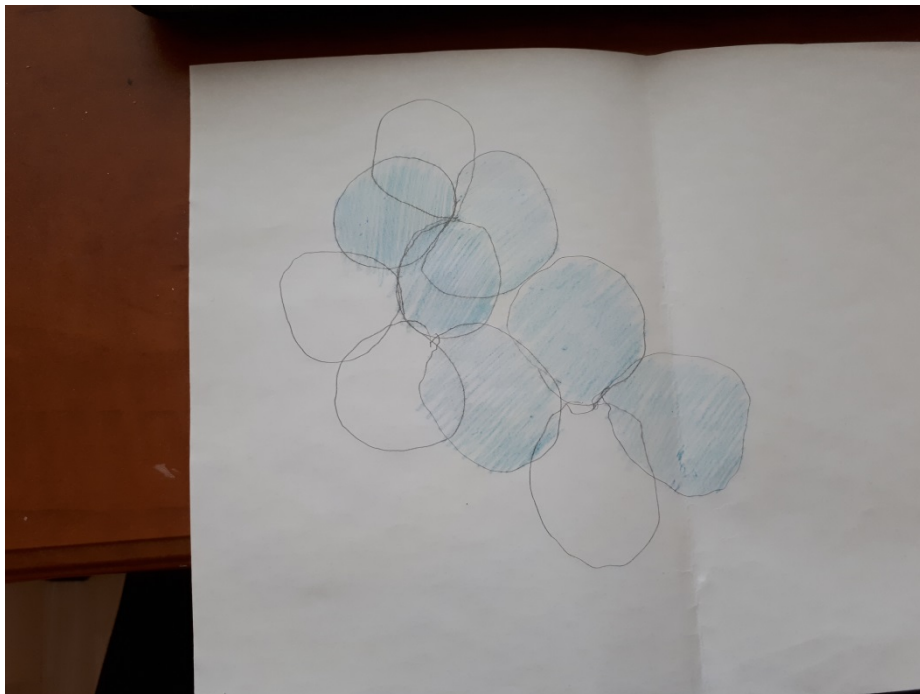
Tuokion nimi: Talven löytyminen
Tuokion kesto: 20-30 minuuttia
Tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Hienomotoriikan ja käden koordinaation kehittäminen • Kuunteluun keskittyminen • Kynäotteen harjoittelu • Perusmuotojen piirtäminen ja tunnistaminen (esim. ympyrä)
Menetelmät: <ul style="list-style-type: none"> • Musiikki • Piirtäminen ja värittäminen
Tarvikkeet: piirustuspaperia (A4), värikynät, cd-levyt ja cd-soitin tai joku soitin. Musiikin toistoon käy myös tabletti, puhelin jne.

Aloitus: Aluksi kokoonnutaan yhteisiin tiloihin. Ohjataan lapset istumaan puolikaareen. Keskustellaan talvesta; mitä talveen liittyy ja millainen talvi on. Keskustelun jälkeen lapset saavat etsiä tilasta itselleen mieluisan paikan, johon asettuvat istumaan.

Talven löytyminen: Ohjaaja soittaa selkeää rytmiä, jonka tahdissa lapset piirtävät. Näytetään ensiksi itse mallia, miten piirtäminen on tarkoitus tehdä ja tarvittaessa havainnollistaa lapsille, millainen on ympyrä. Soittamisen päättyessä myös piirtäminen lopetetaan. Toisen soittokerran aikana piirretään kolmioita ja neliöitä. Piirtäminen on tarkoitus tehdä siten, ettei kynä irtoa välillä paperista. Piirrokset tehdään eri papereille. Kun kuviot on piirretty, ne väritetään. Ympyräkuviosta etsitään lumiukkoja, ja ne väritetään sinisellä. Kolmioista ja neliöistä etsitään osia lumilinnaan. Kolmiot väritetään punaisella ja neliöt vihreällä. Värytyksen aikana taustalla soi rauhallista musiikkia.

Variaatio: Käytä itse soittamisen sijasta jotakin selkeärytmistä kappaletta, jonka mukana lapset värittävät. Kappaleet kuunnellaan kaksi kertaa. Ensimmäisellä kerralla lapset saavat tutustua kappaleeseen ja rytmiin. Toisella kerralla piirtäminen otetaan mukaan.

Vinkki: Toimii hyvin pienryhmässä. Asettele lapset istumaan siten, että heille olisi oma pöytä tai tila, jolloin he voivat keskittyä paremmin omaan tekemiseensä. Piirrä kuviot malliksi paperille ja jätä ne lasten nähtäväksi, esim. teippaamalla seinään. Lapsiryhmästä riippuen tuokiolla voidaan keskittyä vain yhden kuvion piirtämiseen.

Esimerkkipiirros lumiukoista.

4. Tuokio: Mielikuvamatka

Tuokion nimi: Mielikuvamatka
Tuokion kesto: 20-30 minuuttia
Tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Sanallistaminen (esim. tunteiden sanallistaminen) • Kielellisen ilmaisun kehittäminen • Moniaistillisuuden kehittäminen
Menetelmät: <ul style="list-style-type: none"> • Musiikki • Sadutus • Kuvien käyttö
Tarvikkeet: Etukätein kerätyt kuvat, kynät, paperia, cd-levyt ja cd-soitin Musiikkivinkki: Disneyn elokuvien musiikit

Mielikuvamatka: Levitellään lattialle tai pöydälle kuvia. Musiikin soidessa lapset katselevat kuvia. Kun musiikki loppuu, lapset saavat valita mieleisensä kuvan, joka sopii heidän mielestään musiikkiin ja sen tunnelmaan (mahdollisesti useampia kuvia). Kuvien perusteella lapset saavat kertoa valitsemastaan kuvasta jotain. Lasten ajatuksista koostetaan yhtenäinen tarina. Avusta lapsia keksimään tarinaa kyselemällä heidän valitsemistaan kuvista esim. mitä värejä siinä on. Syntyneet tarinat luetaan ja käydään läpi ryhmän kesken, jolloin lapset kuulevat oman tuotoksensa.

Variaatio: Koita myös pienryhmän tai yhden lapsen kanssa. Ei toimi ison ryhmän kanssa, sillä kuvien sanallistaminen vaatii aikaa ja tilaa.

Vinkki: Valitse samaan aihepiiriin liittyviä kuvia, esimerkiksi talvi. Ohjaajan tulee varautua siihen, että aluksi lapset tarvitsevat paljon apua tarinan keksimisessä.

Lasten keksimä esimerkkitarina:

”Olipa kerran ihminen, joka meni lumilinnaan.

Lumilinnassa ihminen kohtasi koiran, joka oli linnanvartija.

Koiran apurina linnaa vahtii kettu.

Vartijoita todella tarvitaan, sillä linnassa on aave.

Kaikki on kuitenkin hyvin, sillä aurinko paistaa.”

Tuokiolla käytettyjä talviaiheisiä kuvia.

5. Tuokio: Loruja ja Rumpuja

Tuokion nimi: Loruja ja rumpuja
Tuokion kesto: 30 minuuttia
Tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Puheen tuottaminen • Äänen käyttö • Suun motoriikan kehittyminen • Sanojen luominen
Menetelmät: <ul style="list-style-type: none"> • Lorujen käyttö • Musiikki
Tarvikkeet: kynää ja paperia, patjoja, kuvaparit

Alkuleikki: Kokoonnutaan tuokiolle osallistuvien lasten kanssa yhteiseen tilaan. Lapset seisovat puolikkaassa. Kuvitellaan, että keho on rumpu. Kehon eri osia rummutellaan sormilla ja käsillä. Eri kehonosia rummutellaan vuorotellen. Lapsilta kysytään, mitä kohtaa milloinkin rummutetaan. Leikin lopuksi voi rummutella kaverin selkää.

Lorujen muodostus: Alkuleikin jälkeen lapset saavat luoda erilaisia loruja. Lapset keksivät vuorotellen riimipareja, esimerkiksi lammas – hammas. Tässä kannattaa käyttää kuvapareja apuna, joiden avulla lasten on paljon helpompi keksiä riimejä. Aikuinen kirjoittaa riimiparit muistiin. Keksityistä riimipareista kasataan lopuksi loruja. Pienesti avittamalla ja kuvapareista kysymällä lapset saavat keksittyä loruja. Myös lorut kirjataan paperille. Syntyneet lorut luetaan yhdessä läpi.

Esimerkkiloruja, joita keksimme lasten kanssa:

Lammas – Hammas: Oli pieni lammas, jolla oli iso hammas

Kuu – Puu: Yöllä loistaa kuu, metsässä seisoo puu

Kukka – Sukka: Maljakossa on kukka, jalassa on sukka

Suu – Luu: Minulla on suu, koiralla on luu

Matto – Katto: Lattialla on matto, sitten on talon katto

Kivi – Rivi: Metsässä on kivi, jumppasalissa on rivi

Seinä – Heinä: Seinä on tiilistä, ruoho on heinästä

Lakki – Takki: Naulassa on takki, päässä on lakki

Loppuleikki: Lopuksi jaetaan lapset pareiksi. Toinen lapsista asettuu lattialle mahalleen "nukkumaan" ja päästää tasaista ääntä. Toinen rummuttelee nukkujan selkää siten, että nukkuvan lapsen ääni värisee. Vähän ajan päästä osia vaihdetaan. Lopuksi kaikki lapset asettuvat lattialle nukkumaan, ja hiljenevät siihen.

Variaatio: Osallista lapsia ja etsikää kuvaparit yhdessä valmiiksi vaikka edellisenä päivänä.

6. Tuokio: Maalavat loruilijat

Tuokion nimi: Maalavat loruilijat
Tuokion kesto: 20-40 minuuttia
Tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Puheen tuottaminen • Karkeamotoriikka • Oman kehon ja kehon osien hahmottaminen • Tilan tunnistaminen • Rytmitajun kehittäminen
Menetelmät: <ul style="list-style-type: none"> • Lorujen käyttö • Musiikki
Tarvikkeet: Cd-levy, cd-soitin, aiemmin keksityt lorut, soittimet

Alkuleikki: Lapset asettuvat lattialle selälleen. Taustalla käytetään musiikkia elävöittämään leikkiä. Toinen käsi toimii pensselinä, jolla aletaan maalamaan ympyröitä, eli lumiukkoja ilmaan. Toinen käsi pysyy rentona. Pensseliä vaihdetaan ja pensselinä toimii vuorotellen käsi, jalka, maha jne. Myös maalattavaa kuvioita voi vaihtaa välillä. Noustaan seisomaan ja omalta paikalta aletaan maalata huoneen kattoa ja seiniä. Tässäkin vaihdellaan pensseliksi eri kehon osia.

Lorusoitto: Tässä käytetään loruja, jotka syntyivät edellisellä kerralla lasten kanssa. Voit käyttää myös muita loruja, vaikkapa jostakin kirjasta. Loruja oli yhteensä kahdeksan kappaletta. Lorut käydään ensin suullisesti läpi kolme kertaa. Kun loru on käyty suullisesti läpi, sitä aletaan rytmittää soittimilla. Aikuinen keksii loruun rytmin, jota lapset seuraavat ja toistavat. Lapset vaihtavat välillä soitinta. Tuokio lopetetaan siten, että lapset saavat lopulta soittaa soittimillaan kovaa ja ääni hiljenee lopulta kokonaan hiljaiseksi.

Variaatio: Varaa tarpeeksi loruja mukaan. Älä käy kaikkia loruja läpi, jos ryhmä ei näytä jaksavan keskittyä. Alkuleikissä lapset voivat maalata mitä tahansa kuviota ilmaan.

Lähteet ja tuotetut aineistot

HUOVINEN, Erkki ja KUITUNEN, Jarmo 2008. Johdanto – musiikkiin määrittelemineen. Julkaisussa HUOVINEN, Erkki ja KUITUNEN, Jarmo (toim.) Johdatus musiikkifilosofiaan. Tampere: Vastapaino.

PÄÄJOKI, Tarja 2016. Lasten taiteellinen toimijuus. Julkaisussa: HUJALA, Eeva ja TURJA, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos. Jyväskylä: Ps-kustannus, 111–124.

RUOKONEN, Inkeri 2006. Taide lapsen elämänilmauksena, musiikin näkökulma. Julkaisussa: TARKKONEN, Tuula ja SASSI, Pirkko (toim.) Lapsi ja taide – Puheenvuoroja taidekasvatuksesta. Helsinki: Cultura Oy, 11–20.